

HRAM NAD KLANCEM

FRANCE BORKO

Ko je vstal, je zdregal hlapčiča, kaj tako dolgo črvivi, ali ne vidi, da se že dela dan. Ozrl se je v parmo, če ni že vse klaje zvelkel iz nje. Kokoši so zletavale iz kurnika. Pastir je podreman zlezal s svojega ležišča v slami in široko zehal po dvorišču. Hotelo se mu je še spati. Skozi zlepljene trepalnice je vendarle spoznal, da je gospodar zopet vstal z levo nogo.

Gregec si še ni znal najti dela, dasi ga je bilo preko glave. Predlansko zimo ga je mati prišla ponujati, da bi ga dala služiti. V culi je prinesla z njim razšvedrane čevlje in hodno robačo, ki ji je manjkal stan. Gol in bos je bil.

Majcenovič se ga je otepal, češ kdo bo sedaj jemal pastirja. Kje pa je bil v jeseni, ko ga je rabil? Toda Pepiki se je smilil zaradi matere, ki je tako moledovala. Doma da nimajo kaj jesti in še več jih je za jelo kakor za delo. Tako dolgo je drjezgala, da so se pogodili: Kahjak¹² bo služil za obleko.

»Obleči takega golajsa tudi ni pes!« se je pobotal Majcenovič z žensko nadležnostjo. Tako je pastir ostal. Zmeraj ga je bolelo pod pazduho kakor vse Zagorce. Kje na kakšnem pašniku bi že še pasel krave in prepeljal čez Dravo ploščato kamenje, kakor je menda delal doma. Tu pa mu je gospodar že znal podkuriti.

Ko ga je zdaj Majcenovič — ves razdražen, lačen in žejen, ne vedoč, kje naj strese svojo nejevoljo — videl postajati brez posla, je tako strašansko zarenčal nad njim, da so ga mogli čuti vsi sosede.

Ali mi brž vzameš drvjačo¹³ v roke in skalaš tiste panje na natonu¹⁴? Hkrati z vikom je priletelo za njim tudi poleno, ki naj bi mu posvetilo.

Komaj je žena začula krik, je pogledala skozi večna vrata: »Štef, ne čemer se in pridi k zajtrku!« Vse dopoldne je Gregec potlej bil jak¹⁵. Cepil je drva in soke¹⁶ sproti zlagal v oslico.

Majcenoviča ni strpelo doma. Ženi se je izmikal. Bila je je sama neznosnost z njenim načičorjanjem¹⁷.

¹² kahjak = dečak; ¹³ drvjača = velika sekira; ¹⁴ naton = prostor za šibje in drva; ¹⁵ jak = priden; ¹⁶ sok = poleno; ¹⁷ načičorjanje = nadležna ustrežljivost.

Saj ni kak cecanjak! Kaj mu mar ona s svojo kislo emerikavostjo! Vina se bo napil in potem z ormoškega mostu skočil v Dravo. Pa ne bo nič več vedel o tem ničevem svetu... V kotu za vrati je snel ključ od kleti in jo mahnil v gorice. So bolj goričice kakor gorice.

Tri ure se vleče pot do njih. Najprej po klanecu mimo Kozaričine bajte, kjer blekeče v hlevu koza. Za spoznanje više v klanec stoji stara češnja cepika. Ko je bil še deček z zadaj preklanimi hlačicami, pomni, da jih je z vaško otročadjo hodil obirati. Stara Kozarica je pustila na češnjo s polovine. Drugače pa je bilo treba paziti za ogrom, kdaj je stara šla po gobe. In po gobe je zmerom hodila, če so rasle ali ne. Imela je srečo, da jih je našla. Nasušiti jih je znala celo vrečo, ki jo je nesla židu v trg.

Klanec je bil po pobočju zasajen z akacijo; ta se z močnimi koreninami zaje v ilovico, da se ne kruši. Čez pašnik sta se risala kolnika. Majcenovič je hodil sredi med njima mimo mlak, ki so bile polne kalne vode. Žabe so ob njegovem koraku poskakovale s suhega. Ob kolovozu je bilo skopanih mnogo jam, kjer so ženske spomladi strugale ilovico, da so mazale peči, ki so se pozimi ob robovih slepcev razpokale. Ilovica se je mastno svetlikala in vmes so se gubale vitre¹⁸ rjavkaste glinice. Malo naprej je bil prostor, kjer je Petrič leto za letom delal opeko. Letos še ni pričel. Bilo je še prezgodaj za blatiranje. Stati do kolen v blatu in ga cepetajoč druzgati in gnesti kakor testo, je bilo za veliki teden še prehladno.

Mimogrede se je Majcenovič domislil, ko je še tu pasel Klančarjeve krave, koliko juter je prestal na tem prostoru in ogledoval Petriča pri njegovem delu. Kalup je potrosil s peskom, odrezal kos navoženega blata, ga povaljal po peščeni mizi, udaril nekajkrat s kalupom, z napeto nitjo na loku odrezal vršič in štirioglasta opeka je bila tu. Odnasalec jo je vzel in postavil pokonci v red na sonce, da se posuši. Vsaki tisoči opeki je zapisal številko z drobno paličico. Tako je šlo včasih od jutra do večera. Do dvajset tisoč. Opeko so zložili v sklade. Kdaj na jesen so osušeno zlagali v luknje, da so jo žgali. Sivkasta opečna barva se je lepo pordečila.

¹⁸ vitra = plast.

Nekoliko vstran je stal velikanski sklad žgane opeke, že odkar pomni. Bil je pokrit s streho, ki je iz nje štrlela slama in trstika, tako da je opeka natekala in se že tu in tam razpuščala v blato. Majcenoviču se je zdelo škoda, da je lastnik tako vnemaren. Zakaj potem, bedak, dá delati toliko opeke, če je ne rabi in mu sedaj razpada.

Ob grebenu Koračice se je pot zavila med gozdiči. Majcenovič je preskočil shojen jez, ki je ločil grofovsko zemljo od kmečke. Takoj skraja so se krivenčile stare sedlaste akacije, sicer pa je bila Koračica zasajena z mladim gostim borovjem. Vmes so se še razločno videli razgoni njiv.

Na ta grofovska polja je še on, preden se je bil šel učiti obrti, hodil v gosposčino. Ljudje so morali biti v dero¹⁹. Kar si je kdo prinesel s seboj, to je užival. Po vodo ni bilo daleč v studenec pod bregom. Nekje ob robu Koračice je bilo mesto, kjer je nekoč še kot šolar odrezal mladi smreki vrh za božično drevesce. Kako se je nesel potem kakor zajec, da ga ne bi zasačil logar. Pa kaj, saj je grof imel na pristavi smrečja tako preveč! Sedaj je bila že vsa Koračica zaraščena in gosta, da se nikamor ni videlo. Tema je v njej, da je še odraslega človeka podnevi strah. Prenagosto so jo nasadili in borovje se nikamor ne potegne. Klestiti pa vejevja nima kdo. O, imel bi ga že marsikdo, toda nihče ne sme! Le kakšna siromašna ženica se kdaj pa kdaj zmuzne v gozd, da si nabere šibja. Toda naj bi jo le dobil stari šmigot, ki si ga je logar postavil za paznika!

Majcenovič je občudoval zeleneče borovje. Dosti više se je pognalo v rast kot on, odkar je pastiral. Tedaj se je še tu vse vdiljem raztezalo polje. Ali grof ga je premalo gnojil, zato se mu ni obneslo. Bil je pač grof in ni poznal zemlje. Tedaj si je premislil in začel progasto trdiko²⁰ pogozdovati.

Majcenoviču je še tičalo v spominu, kakor bi se bilo to zgodilo komaj včeraj. Neke pomladi so viničarji zasajevali boriče. Skopati je bilo treba jamo, vtakniti borič, mu naravnati korenine in ga zasuti. Kiričevemu Tonu je pri kopanju nenadoma zabrnala motika. Zadel je ob nekaj trdega, železnega. Zamahne še enkrat, dvakrat z vso močjo. Zabobnelo je votlo kot v grobu.

»Pa menda ni kakšna Atilova truga?« se je precej oglašil gomoljast možakar, ki je sadil na njegovi strani. Priskočili so še drugi in začeli skapati. Tisti serec je vedel povedati, da je nekje med Dravo in Muro pokopan kralj Atila. Toda nihče ne ve, kje, ker so neki vse njegove pogrebce dali pobiti. Huni so bili krvočno ljudstvo! Položili so ga najprej v zlato rakev, to v srebrno, obe pa še v železno.

Pri odkapanju v globino se je res izkazalo, da je nekaj rakvi podobnega. Toda delavce je zgrabil takšen pohlep po zlatu in srebru, da so skoraj pobesneli v veri, da so po tolikem iskanju vendarle našli Atilov neznani grob. Zlato in srebro so si hoteli enakomerno razdeliti. Kiričev Tona pa ni bil tega mnenja. Kričal je, da je vse zlato njegovo, ker je prvi naletel na rakev. Bil je pa tudi hrust in je druge suval od sebe. Toda v tem rvanju ga je nekdo česnil od zadaj z motiko po glavi, da se je onesveščen zrušil. Medtem so drugi železno rakev popolnoma razbili, da bi se dokopali do zlate in srebrne. Pa ni bilo ne ene ne druge. Razbite železne drobce je drugi dan pobral učitelj, da še ti ne bi vzeli konca. Bil je nekakšen starinoslovec ali kaj. Škoda se mu je zdela železne krste, ki jo je spravil v graški muzej. Toda viničarjem in Kiričevemu Tonu ni bilo toliko do nje, saj starega železja je povsod dovolj.

A ljudje še vedno verjamejo, da je nekje v bližini pokopan grozotni hunski kralj. Majcenovič si je sam zaželel, da bi se zdaj njemu posrečilo najti kakšno zlato podkev Atilovega konja, če že ne dragocene kraljeve rakve.

V tem premišljevanju je Majcenovič došel do kraja, kjer je bil naložen kup suhega šibja ob poti. Tu so neki sežgali zadnjo čarovnico Tajčarico. Visok bor se je grabil z vejevjem v oblake. Skorja mu je bila ob koreninah osmojena. Lahkoverni ljudje, ki jih zanese tod mimo, namečejo to šibje, da so varni pred uroki; ko je grmada dovolj nasuta, jo sežgejo v spomin na zadnjo čarovnico. Marsikomu srce tod burneje utriplje. Majcenovič je mnogokaj slišal o tej grmači. Žena pa si sploh ni upala sama tod mimo. Bilo jo je celo strah, ko jo je privedel k hramu, češ da je zvedela, kako v njem še vedno straši povoženi Klančar. Kaj je le tako babjeverna, jo je zavračal. V svoji pobožnosti in, da bi imela mir pred nesrečnejšem, je plačala na Jezeru — znani božji poti — celó mašo zanj.

Štef ji ni mogel teh neumnih strahov stepsti iz glave. Že od vsega začetka je bila nekam bojazljiva. Še ponoči so jo najbrž preganjali strahovi, ker je včasih hrupno zakričala.

Stal je na meji grofovske zemlje in srce se mu je bolešno stiskalo. Ni mu šlo iz glave, da ne bi mogel tudi on pri svojih oralih zemlje, ki jih je kupil, biti tak grof. Ali ni rekel tisti ciganski Babič, da je zemlje za celo grofijo!

»Kdo pravi, da nisem grof?« se je glasno vpraševal in si obenem pritrjeval, stoječ pred kupom nanošenega šibja. Ni vedel, da se vrti v krogu.

V svoji blodnji je razvneto zavpil in dvignil pest, kakor bi imel koga pred seboj, ki mu hoče iztrgati grofovsko krono. Če bi ga videl kdo tu na razpotju tako vsega zagledanega vase, bi mislil, da je vinjen.

¹⁹ biti v dero = biti brez jedi in pijače v gosposčini;

²⁰ progasta trdika = nerodovitna zemlja, kjer se vse posuši.

Hans Makart: Julija Capuletova.

»Vam bom že pomagal, čarovnice babje! Pognal vas bom vragu peči mazat!« Potrepljal se je po žepih, če ima žveplenke. Potegnil jih je brž ven in našgal šibje. Dolgo se ni hotelo vneti. Nagrnul je suhega listja, kadilo se je kot satan. Šele polagoma je začelo tleti in dvignili so se goreče jeziki...

V glavi mu je šlo vse vobrlenc²¹.

Nikogar ni bilo v gozdu. Majcenovič je stal sam pred ognjem in preganjal čarovnice, ki so stegovale svoje mrzle roke po njegovi grofovski kroni.

Potem je preskočil goreči kres in se zagnal dalje po pešpoti. Prebredel je potoček, žuboreč skozi gozd. Z njim se je končevala grofovska zemlja. Za njo je tekla od vzhoda pod kamnitim Humom in naprej proti starodavnemu Ptujju rimska cesta. Jarek jo je na eni strani obglodal, da se je videlo, kako je bila trdno nabita. Stoletja so že drvela po njenem tlaku. Rimska kopita so klesala iz tega v cesto zatolčenega humskega kamnja bele iskre...

Majcenovič je stopal ves trd po njej. Sprevidel je, da mu v glavi nekaj ni prav.

Po cesti je zaslišal škripanje voza. To ga je zmotilo v njegovi zamaknjeni domišljiji. Streznilo ga je. Kmalu je bil iz hoste. V ogradi bogatega posestnika je bil postavljen ograjen lesen križ. Premišljal je, ali naj se mu odkrije. Ne, obrnil se je v stran kakor levi razbojnik.

Posestvo, kjer je moral čez prelaz, je bilo Bengl-novo. Hram je prekrit z opeko, prizidani so hlevi in kolarnica. Majcenovič se je spraševal, zakaj neki se je ta človek obesil. S tako čedno kmetijo, kakor jo ima! Vse si je na novo preuredil, potem pa šel in se zaradi neprestanega deževja na križih mrtvašnice zadrgnil. Komaj nekaj let je odsihdob.

Majcenovič ga je poznal. Ko se je zdaj spomnil nanj, je imel z njim skoraj toplo sočutje. Takrat pa je menil, da je bil norec. Tako nekam smilili so se mu mladi ravni jabolčni cepljenci, ki jih je ta kmet zasadil v pravilnem redu. Poznalo se jim je, da nihče ne skrbi zanje. Same ženske so ostale pri hiši.

Pred zimo najbrž ni bilo nikogar, ki bi drevesca pomazal z apneno gnojnico ali jih povil s slamo; mnoge med njimi so pohubali²² zajci. Blizu je gozd in v takle mlad sadovnjak se natepe divjačine, kakor bi bil občinski. Če pa dolgouhačem podkadiš s kakšno flobertovko, te že ovadi sosed, če se kdaj sporečeta zaradi mejnika.

Glej ogradi, kako žaluje za gospodarjem! Ni ga, da bi ga prehodil vsak dan gor in dol, roteč ga: »Zemlja, zemljica, moja si, tako moja, da mi bo hudo te pustiti, ko me bodo nesli od tod!« Morebiti Bengl ni mogel preboleti ure, ko bi ga naložili na rame in ga odnesli z njegove grude. Zato je šel rajši sam na po-

kopališče. Ali pa ni mogel gledati dan na dan pomladnega deževja, ki mu je uničevalo ozimino. Kajti vso jesen se je mučil, oral in vlačil, potlej pa je moral biti priča, kako mu jo je božja roka kvarila. In tako lepo nebeško setev, kakor je pognala! Ni ji škodoval sneg, da bi mogoče prešla. Ozelenela je in zrasla, da so se že malone nastavljal klasi. Potem pa je nastopilo dolgotrajno deževje. Kako se ne bi človek jezil! Bengl pa je šel in se od čemerov obesil.

»Prav je storil!« mu je Majcenovič prikimoval v svojem obupu. »Čemu bi se ubijal? Boljši je strašen konec kakor strah brez konca in večno počasno ubijanje samega sebe.«

V ničemer na svetu ni zgubljeni Majcenovič našel potrebnega tolažila. Tako se je čutil zavrženo osamljenega, da je menil, da ne bo nihče niti z mezincem trenil, če ga več ne bo, kaj šele, da bi po njem žalovali. Še njegova zemlja ne! Komaj košček je ima, da bi z lahkoto pljunil preko nje. Opeharili so ga. A pri človeški sodrgi ni iskati tolažbe, morda prej in bolj pri takemle sadnem drevju in materinski zemlji.

In še ob svojo zemljo je, ob denar, ob vse, vse!... Samo posmehu in sramoti je izpostavljen. V duši ga je peklo, da bi se najrajši nagnil čez tenice²³ in se prekopicnil v globok vodnjak, ki je bil izkopan ob poti. Zavrčalo bi, kakor bi vtaknil razbeljeno železo v vodo. Tako bi se ohladil.

Žile na sencih so se mu nabreklo napenjale, v njih je čutil pljusk vroče razganjajoče krvi.

Zmotila ga je ženska, ki mu je prišla s škafom pod pazduho nasproti. Potegnil si je krajce oguljenega žametastega klobuka na oči in zamrmral nekaj nerazumljivega. Ženska je zbočki²⁴ poškilila nanj in potem sopihajoč vlačila vodo.

Sredi grabljenskih host ima svojo kočjo Hrja, ki je tudi sodar. Sem je zaobrnil Majcenovič; niti vedel ni, zakaj. Pes na verigi je zarenčal in se zaletel proti njemu. Pravočasno je še Hrja pomolil iz ute svojo debelo glavo z usnjeno kapo po strani.

»Kaj v gorice, pajdaš?« je zavzeto hlastnil. »Dobro ti je, da se lahko vsaj kam spraviš, kadar se z ženo sporečeta.«

Hrja je bil znan pijanec in njegova žena nič boljša. Za njim je lazila od krčme do krčme z izgovorom, da ga išče. Ves zaslužek je pognal po grlu.

»Ti še doge ne veš ravno spahnit!« ga je zavrnil Majcenovič, ko si je pobliže ogledal štirko²⁵, ki ji je Hrja zasajal novo dno. »Saj si se tudi komaj pol leta učil pri nekem šušmarju.« Ob robu se mu je spoj svetlikal, da je moral rezo z rogozom zatlačiti.

Majcenoviča je ves čas mikalo, da bi iz Hrjevega vedenja razbral, ali je morda že celo sem prodrlo kaj

²¹ vobrlenc = naokrog; ²² pohubati = oglodati.

²³ tenice = ograja pri vodnjaku; ²⁴ zbočki = po strani; ²⁵ štirka = sodček.

o njegovi nezgodi. Prepričan je bil, da bo glas o tem šel kakor ogenj po slamnati strehi. Toda najmanjšega znamenja ni bilo, da bi šumski — kakor so ga vsi zvali — že kaj zavohal.

Tedaj pa je prineslo umazano Hrjevo ženo po treske. Bržkone ji je nalašč pošlo gorivo. Da bi ta ne bila slišala nič zvoniti o njegovi kupčiji, se mu je zdelo nemogoče. Ko ni vedel, pri čem je, je hotel kar hitro oditi. Toda škrbasta Hrjevka se je obregnila obenj, češ kako je pa z oném, s tisto njegovo grofijo. V štacuni je nekaj čula.

»Pa je tudi res grofija!« je oblastno pograbil za besedo Majcenovič. »Mar nisem človek, ki ne razume samo obročev nabijati na lagve, ampak je tudi grof lahko?«

Hrja se mu je na vse svoje od tobakovega žvečenja črne zobe zakrohotal. »Hahaha! Ti boš grof, ko bo ta oblič imel mlade!« In stresel je orodje v roki.

Z drzko hudobnim zasmehom je Majcenoviča spravil v takšno voljo, da je malo manjkalo, da Hrju ni skočil za greben. Šumski mu je s prstom pokazal na pot in mu zagrozil, da mu bo čelino razklal, če se brž ne spravi, od koder ga je šment prinesel. Žena ju je komaj pomirila s tem, da je zdrezala Hrjo v priklet in za sabo zadrlesknila vrata.

Majcenoviču ni preostalo drugega, kot da se je pobral. Pod kapom je zagledal voziček, katerega lestvice so bile zvezane z vrvjo. Prav vrvi si je želel. Naglo jo je odvezal in si jo posukal pod suknjo. Skoraj zbežal je, prav kakor tat, ki je srečno odnesel pete. Zagoltno se je spraševal in iskal z zmešanimi očmi in vročnimi mislimi. Da bi storil brž, kar je hotel, ni našel v sebi dovolj odločnosti. Kamor koli se je zazrl, se mu je zdel kraj nepripraven. V hosti se je bal, ker bi ga kljuvale vrane. Dolgo ga ne bo nihče spazil. Mogoče Hrja. Toda temu ni maral narediti veselja.

»Ej!« se je hipoma zmislil, »kaj pa pri curku pod goricami, kamor hodi jo viničarke z brentami po vodo?« Živo si je predočil kotiček, ki se mu je zdel kakor ustvarjen zanj. Voda žubori po žlebu z brega, okoli rastejo vrbe z drobnimi visečimi vejami.

Majcenoviču se je zahotelo dati ljudem pod nos, da bi se jim voda iz curka priskutila, ko bi našli obešenjaka. Nič več je ne bodo hodili zajemat, opustili bodo izvirek in stari bodo pripovedovali: »Glejte, tu se je obesil Majcenovičev štef!«

Majcenovič se je ves prepustil svoji samomorilni volji. Hotel je biti kmet, kaj še — grof je hotel biti, zdaj pa je ništre. Čutil je, da te sramote ne more preživeti. Kri se mu je razburkano poganjala kvišku, da ni več zmogel treznega premisleka. Pred očmi se mu je meglilo.

Dim iz viničarskih koč je legal na tla. Svetočilo je, da se bo vdežilo. Od host je privršal nevaren vrtinec.

»Da se mi že ni kdo obesil!« ga je spreletelo.

S kolovoza je zavil na stezo, ki je preko ozke brvi držala proti nesrečnemu curku. Nikjer ni bilo žive duše. Oprezno se je oziral, če mogoče kdo od kod ne prihaja. Bila je opoldanska tišina. S hriba je slišal uro. Štel je in štel. Zvonilo je poldne. Popaščil²⁶ se je. Mudilo se mu je, kakor bi ga preganjali sami vrage. Klobuk mu je bil v napotje. Zavrgel ga je. Potem je zataknil vrv za vrbovo vejo in poskušal, če ga bo držala. Priletela je sraka in se hotela spustiti prav na vrbo, ki se je sklanjala nad curkom. Prestrašila se ga je. Samo na pol je opazila človeka, ki je šaril po drevesu, in že se je s kričavim vriščem prepeljala nazaj v hosto. Grdo se je drla, da je celo Majcenoviča jezilo. Bo še kdo prišel in ga zmotil v nakani.

Sam ni vedel, kdo mu je vrgel zanko okoli vratu. Vtem se je domislil brbranja starih žensk, da vragovje neki plešejo pod obešencem. Toda zvonilo je poldan in to jih utegne splašiti, da jih ne bo na spregled, si je govoril, zadržujoč na vrvi voz. Povzpел se je na prste in se odhitil²⁷ od zemlje. Z obema rokama je krčevito grabil za vožinec²⁸ in se potegnil do zanke.

²⁶ popaščiti se = pohiteti; ²⁷ odhititi se = odskočiti; ²⁸ vožinec = motvoz.

B. Jakac: Komenda v Metliki. (Pastel.)

B. Jakac: Deklica.

Ta hip je izza ovinka na brvi nekaj zašumelo.

Slišal je še doneč glas: »Človek božji, kaj pa počenjaš?« Potem mu je začelo v ušesih tako zvoniti in brneti, da ga je oglušilo. Pred očmi se mu je stemnilo. V tej temini so švigali sikajoči modrikasti plameni. Skrčil je noge in zakrilil z rokami. Zavpiti ni več mogel, samo jecal je še. Hotelo ga je zahlikniti²⁰.

Tedajci se je prišlec s svojim vinjekom dotaknil napete vrvi. Obešenec se je zvalil na zemljo, kakor je bil dolg in širok. Ni se več zavedal. Šele ko je začutil olajšanje okrog vratu, si je oddahnil. Počasi je odprl boleče veke. Šalamunovega viničarja še ni mogel prepoznati; ta se je ravnokar vračal od kmeta in spotoma krenil pit.

Nemudoma je pobral Majcenovičev klobuk, ga podstavil pod curek in polil nesrečnežev zaripli obraz z vodo. To ga je spravilo k zavesti, da si je odhrkal. Zahlipal je in sunkovito spregovoril: »Ali si ti, Mihalek?«

»Mar me ne poznaš, Štef?« ga je prizanesljivo vprašal viničar in pokleknil na eno koleno k njemu. »Kak vrag te je šel motiti, da si se vesil?« Prijel ga je in mu pomagal na noge.

²⁰ zahlikniti = zadušiti.

»Sreča te je prinesla mimo, da si me rešil!« je groznično zavzdihnil Majcenovič nekam bolj sam zase. »Hudičeve kače, kako so s svojimi gorečimi jeziki sikale proti meni. Zdaj zdaj, se mi je zdelo, da me bo katera čavsnila.«

Viničar si ni mogel drugega misliti, kot da se Štefu bržkone blede zaradi zastoja krvi, a rekel ni nič. Majcenovič ga je skušal pritegniti v svoj svet, ki je vanj pogledal skoz ozko špranjo. V vrtoglavosti se je prislonil na staro, črvivo vrbo, ki jo je v svojem obupu izbral za zadnjo pomočnico.

Šalamunov viničar je odrezal z nje bingljajoči kos vrvi in vse skupaj zagnal v bližnjo mlako. Že z nekim šaljivim nasmeškom je skušal izvleči iz Majcenoviča, čemu se mu je svet tako zameril.

»Oh kaj,« se je ta obregnil obenj, »grof sem hotel biti!«

Viničar ni vedel, ali govori za šalo ali pa se mu še meša. Zato se je hudomušno odrezal: »In jaz sem ti prestol spodnesel?«

Majcenovič je čutil zasmeh. Osorno ga je zavrnil: »Kdo pa te je zval? Pustil bi me!«

»No, no, Štef, saj nisem mislil kaj hudega!« se mu je pomirjevalno opravičeval Mihalek. Poznala sta se že odtistihmal, ko sta še skupaj hodila v gosposčino.

Vzel ga je pod pazduho in sta šla. Majcenovič je čutil, da sam ne bi mogel. Temnilo se mu je pred očmi kakor po divjem plesu. Zdelo se mu je, da se mu hoče obrniti želodec.

»In na ženo nisi pomislil, da si se tako spozabil?« se ga je med potjo Mihalek še enkrat lotil, da bi morebiti le zvedel za vzrok njegovega obupa.

Zdaj je padla Majcenoviču mrena z oči, da se je zavedel in domislil Pepike v njenem stanju. Še detetu lahko naškodi. Zgrozil se je nad svojim početjem. Še enkrat se je z grenkobnim občutkom ozrl na pregrešni kraj in se skesano zgrabil za glavo: »O, kaj mi je vendar udarilo na pamet?«

Mihalek je videl, da ga nekaj grize, toda ni ga trgal iz njegovih misli. Zamahujoč s klobukom ga je toliko posušil, da ga je lahko posadil Majcenoviču na glavo.

Štef ga je prosil, naj gre nekaj časa z njim, ker mu ni nič kaj dobro. Viničar je pač rad storil, misleč, da ne bo zastonj. Celo k Hrju je hotel zaviti, če ima mogoče kaj žganice pod zglavjem. Toda Majcenovič ni maral; še zaradi vrvi bo preklinjal, ker mu jo je sunil.

Šalamunov Mihalek je z Majcenovičem kreval prav do doma. Štefu je obetal, da ženi in tudi nikomur drugemu ne bo nič pravil o tem.

V hramu sta čakala na Majcenoviča dva orožnika. Žena jima je medtem še enkrat razložila, kako je bilo z možem kupčijo.

Pepika je menila, da je bilo mogoče samo v pijanosti. Sumila je celo, da sta mu morala v pijačo pri-mešati kakšnega praška. Takšni sejmarji so vsega zmožni. Zakaj pa je drugače vedno tako razsoden in pri pameti? Tedaj je po podstenju zaslišala korake. Brž je stopila na prag gledat, če je morda mož.

»Ti si, Štef! Orožnika te čakata,« se ga je Pepika nekako razveselila. Mož se je skušal vesti, da ne bi na njem kaj zapazila. Vendar se ji je takoj zazdel nekam čudno spremenjen. Ves bledičen. Rekla pa mu ni nič.

Mihaleku je gospodar velel počakati in potrpeti. Sam pa je z blatnimi škornji pohitel pred orožnike. Upal je, da utegne zvedeti od njih kaj novega.

Toda nič ni bilo. Orožnika sta še vedno vedela samo to, kar sta si bila včeraj nahitroma zabeležila in kar sta jima sedaj napovedala žena in tast Poljanec, pri katerem sta se bila dopoldne oglasila. V pomiritev mu je bilo samo to, ker je sprevidel, da sta orožnika resno začela s preiskavo. Zagotavljala sta mu, da bodo vse poskusili, da pridejo goljufoma na sled.

»Kako ste se mogli tako prenačiti z denarjem?« je pikro oponesel stražmojster njegovi nepremišljenosti. Zasukal si je konce štrlečih brk. »Lopove, da jih le dobimo, bomo že vtaknili pošteno v luknjo, toda... denar, saj veste, ta se takšnih ne drži, prej uši!«

Majcenovič ga je še predobro razumel. Zakaj mu sploh žlabudra, kar sam ve: kar je vrag pobral, čez to bo moral narediti križ. Drugo pa njemu pač nič ne koristi. Prešinila ga je senca nejevolje. Težko spoznanje ga je siloma vrglo na klop pri peči. Pobledele je še bolj; komaj toliko je še zmogel, da je ženi kimnil, naj gre in prinese kupico slivovice.

»O, hvala, gospod Majcenovič, sva žel!« se je zaradi lepšega branil stražmojster. Iz oči pa mu je gledalo razločno poželenje, da ne bi bilo napačno, ako bi se morebiti še enkrat napolnila kupica na mizi. Tako dolgo je držal za kljuko in se obotavljal, da je žena zbrzela in prinesla žganja.

»In kruha si zraven škrenita,« ju je silila Pepika, »da jo bosta laže. Naš oče so si pregnali z njo trganje iz roke, tako močno, velijo, so nažgali.«

»Pa še sem daj!« je zadirčno dejal mož, ko se sama ni takoj spomnila, da bi mu ponudila. Trikrat je srebnil in brž čutil, kako ga je vsega pogrelo. Za silo si je pregnal iz žil mrz.

Orožnika se nista mogla ločiti od kupice, dokler je bilo še kaj v njej. Stražmojster je znova prihajal z istim oném, kar je že povedal, da medjimurska krčmarica venomer zanikuje, da bi se količkaj spominjala na kakega debelega moža, ki naj bi bil na semanji dan pri njej. Saj si neki ne more zapomniti vseh ljudi, ki se natepejo v krčmo; glavno je, da ji vsak potepuh plača. Kakšnega Robinška ali Babiča niti malo ne pozna.

B. Jakac: Dr. Ivan Grafenauer.

Mož postave je poudarjal — kar je že prej tudi ženi omenil — da je jako radoveden, kakšen odgovor bo dalo županstvo iz Dunkovec. Bržkone tam vobče ne bodo poznali ne enega in ne drugega. Vse skupaj menda ne bo nič. »Kakor vse kaže,« se je z zadnjim požirkom odtešal stražmojster, »gre v tem primeru za dva preklensko prevejana lisjaka.«

Potem sta se poslovila, češ da imata še dolgo pot pred seboj. In ura bo že skoraj tri. Do Srpakovega zidu morata še, da ondi pri ljudeh pozvesta, ali so kaj videli tam taka in taka človeka. Voščila sta srečno.

Majcenovička ju je pospremila zaradi psice do stopnic in jima naročala, naj za božjo voljo že zaradi moža, ki se mu bo čisto zbledlo, kaj kmalu potrkata s kakšno veselo vestjo.

Šalamunov viničar je komaj in komaj dočakal, da se je gospodinja zaobrnila. Roke je držala navzkriž pod predpasnikom, oči je imela vdrte in modro podplute. Viničar je takoj sprevidel, da je v teh kolobarjih sled grenkih solzá.

Malo začudeno je premerila viničarja od nog do glave, kaj neki hoče. Bil ji je neznan. Ta pa se ji je skoraj skrivnostno približal in ji šepetaje zaupal: »Veste, Štefa sem vam zadnji trenutek rešil. Visel je žel!«

Ženi je od nenadne groze zastal dih. Še zakričati ni mogla; viničar pa je položil prst na usta: »Pst, ne smete mu reči, da sem vam povedal!«

Šla sta v priklet. Majcenovička si je pojdočki³⁰ natihoma želela, da bi bilo bolje, da bi kaj takega nikoli ne zvedela. Ni zaman imela tako čudnih sanj ponoči. Koliko je ves dan premolila, da bi ga Sveti Duh razsvetlil. O ti križani Bog!

Komaj je odprla duri, se je Štef, ki je bil s komolcema oprt na naslanjalo in je topo strmel predse, zarežal nad njo: »Poklič! no Mihaleka in mu daj malo južine!« Ni mislil, da gre za njo.

»A, saj si tu! Stopi vendar noter!« ga je ozmerjal Majcenovič, zakaj se neki tako drži, kakor bi prišel po ogenj.

Pepika mu je primaknila stol. Možu ni dišal obed, ki mu ga je shranila. Viničar pa se mu ni odrekel. Nekoliko je še posedel. Dva kosa koruznjače³¹ sta mu še ostala na krožniku; zavila mu jih je, naj jih odnese deci, saj ve, da pri viničarjih dece nikoli ne manjka. Čim manj kruha, tem več je je.

Možu je odgrnila postelj, ker se ga je lotevala dremota in je zehal kot lanena glavica. Zdel se ji je grozno zbit. Oči so mu izstopile, beločnica mu je tlela rdeče obrobljena. Pogled je imel kalen. Roke so mu podrhtevale. Njihov prosojni hlad je vzbujal v ženi zdaj, ko je vedela, kaj je z njim, mrzek občutek. Ko se je zdeval v posteljo, mu je rekla, da mu gre kuhat črno kavo.

(V drugo naprej.)

³⁰ pojdočki = mimogrede; ³¹ koruznjača = koruzna pogacha.

B. Jakac: Na trg.

VEČERNI PSALM

ANTON VODNIK

Iz neznanega svetega kraja
večer prihaja,
ogrnjen v pluvial —
spokojen, tih, svetel.

Klečé ga pričakujemo pred vrati,
da blagoslovi nam kruh in vino,
da nas poteši s svojo tišino,
da nas odreši
nocoj in vekomaj.

Ti, ki slaviš svetnike zlate
po naših gričih in vaseh
kot ljube prijatelje in brate,
ki hitiš kakor ogenj v daljo iz dalje,
ki berače oblačiš kot kralje —
ostani med nami, ne hodi od nas.

O večer, z očmi kot vijolice,
ne zapusti nas v naši tesnobi!
Naj hodimo v tvoji svetlobi,
naj toplo zaspimo ob tvoji luči —
oh, naj nas ne muči
več strah pred tujino,
pred novo temno bolečino.

Na okna, duri in stene
našega doma
kakor z živim ogljem
slikaj kerube ognjene —
dokler ne bomo brez besede
posedli krog srebrne skledé,
ki jo bo mesec postavil med nas.

Ko svet se kakor vrt stemni,
morda sam Jezus pride,
se nasmehne in odide
neznanokam s teboj — —

ZIMSKE NOČI

JOŽE ŠMIT

Lepe so zimske noči,
ko da vse sanje so v njih,
lahek korak je in tih,
v duši mehkó mi zveni.

Veter pred mano hiti,
nič ne bojim se daljav,
v topel, prsrčen pozdrav
luč mi na vasi gori.

TISTO POMLAD

FRANCE KUNSTELJ

Izza vogala se je razlegnil krik, bolj podoben zaglegemu smehu kot otroškemu joku. Šukančevi Mici, ki je v tesnem hlevu nalagala že tretjo samokolnico in jo prav tisti trenutek mislila odpeljati ven na mlako, so zastale nerodne vile v kadečem se kupu gnoj. »Kaj za zlomka se je spet naredilo?« je zamrmrala in se z bosimi nogami uprla v samokolnico, z rokami pa se oslonila na trhli podboj.

»Ve-e-e, mama-a-a!«

»Kateri jo je skupil?« Popustile so ji roké in kakor mlad fant je skočila na dvorišče.

»Nacek! V vodo je čofnil,« je izza hiše kričala gruča vaških pokovcev. Po podstenju je sopihal Lovrenc s težkim bremenom čez ramo. Ko je zagledal mater, je spustil mokrega bratca na tla in skremžil obraz.

»Kaj se pa beckinite z našim?« Mica je prebledela. Rdeče pikčasta ruta ji je zdrknila z ramen.

»Sam je capal med vrbovje, pa ga je kar zmanjkalo,« je opravičeval družbo Padrčkov, ki se je delal med paglavci najbolj važnega. Drenčinov je šel z rokavom prek drobnega nosu, vtaknil desnico v žep in pristavil: »Midva sva ga izvlekla. Sicer bi ga zdajle že ribe jedle.«

»Vam bom dala, dutke nasekane! Še enkrat mi ga zvodite s sabo!« Prek podstenja je zabrenčalo debelo poleno, otročad se je razgubila, kakor da jo je sam hudobec pogolsnil.

»Zdaj pa z nama obračuna...« Lovrenc se je čutil, da je Nacek res do kože premočen. No, mama se bo malo pokregala, našeskala Nacka pa bo. Brisal si je suknjič, ki mu ga je bratec omočil, ko ga je nesel štiporamo.

»Ti, kako mi pa varuješ Nacka?« Lovrenc še do sape ni mogel, tako hitro je padlo po njem. Vrbove veje in nožiček so mu odleteli iz rok daleč po cementnem podstenju. »Ali boš še kdaj? Lumpec!« Lovrenc je zakričal, da je glušilo.

»Nikoli!« je tulil in se zvijal pod udarci, ki so ga skeleli. To pot se mu je nekaj uprlo. Da ga mama tepe, ko pa vendar Nacek zasluži — tega ni pričakoval.

»Jaz bom pa Nacka, saj ni naš.« Zdajle bi zgrabil bratca za fiste rdeče grive in...

»Kaj si dejal?« je zrasla Mica.

»Jo, jo, naš že ni ta Nacek.«

»Kdo ti je pa to dejal?«

»Padrčkov Dolfi. Nacka nič ne maram.«

Mico je popadla divja jeza. Kaj? Da mi lastni otrok kaj takega meče v obraz? »Ali mi boš še kdaj kaj takega bleknil?« je zavpila in udarila po otroku, da se je še Nacek začel dreti.

»Da sta mi oba pri priči tiho!« Ostrgala si je s stopal gnoj, potlej pa oba zapodila v hišo.

Nacka je morala preobleči. Ker pa ni bilo v skrinji druge oblekce — nedeljske bi bilo škoda — je moral Nacek meni tebi nič v tisto modrikasto krilce, ki mu je že pred letom dal slovo. Otrok se ni upiral tej sramoti. Še besede si ni upal črhiniti, samo smrkal je.

»Zdaj pa nikamor več!« Zaprla in zaklenila ju je v hišo kakor tatiča in se vrnila v hlev.

Lovrenc je stal v kotu in kuhal mulo. Začutil je, da sta z bratcem sama v hiši. Potegnil je vase, kar mu je sililo iz nosnic, in si z rokavom obrisal zasolzene oči. Pobral je zeleno vejo in nožiček ter sédel k peči na klop. Rad bi bil zvil vrbo in urezal piščalko.

»Loli-i-i!« je čez čas prikoracal do njega Nacek. Zaradi dolgih las in krilca je bil bolj podoben sestrici kot brateu.

»Zgini!« je revsnil Lovrenc. Nacek je zastrmel s svetlimi očmi in nevede mu je zlezal kazalec v usta. Ko je sprevidel, da je brat hud, je kakor poparjen odkoracal proti oknu.

Lovrenc je zadnji čas postajal ljubosumen na bratca. Zakaj le mama samo njega zmeraj v nič devlje? Vsega je le Lovrenc kriv. Nacek posteljico pomoči ali pa Lovrencu suknjič in hlače, ko ga péstuje — dobi jih pa seveda on. Dolfi mu je povedal, da Nacek ni njihov, Šukančev. Da njegov oče ni v Ameriki, kakor je Lovrenčev. Moj Bog, kaj pa je potem to otroče in od kod? Lovrencu se je kar mežljalo v drobni glavi. Ne, bratca ni maral, že zaradi tega ne, ker so mu vaški otroci nagajali: »Nace 'ma kurje tace.« Zbadali so ga tudi z »racmanom«. Glej ga, saj je res na svetu tak kakor racman, ko pa tako racá s svojim zavaljenim trebuškom!

Lovrenc je izpod kape, ki mu je silila čez ušesa, pogledal proti oknu. Nacek se je s težavo skobacal na klop za mizo in se tudi zagledal ven. Na češpljevi veji je pozvonkljalo: cin, cin, cin... Sinica je vabila na sonce. Na sonce! Obema se je zahotelo iz zatohle izbe. Lovrencu seveda še bolj kakor Nacku. Tja, kamor so jo ubrali Dolfi, Cene, Dominče, Rajko, Franci... Tamkaj vabi zeleneča senožet. Za senožetjo samevajo visoke jelše, pod njimi pa ribnik. Nad njim se sklanja gosto vrbovje, ki prav ta čas vzbrsteva in je srčno za piščalke. Vsi so že tam, se smejejo in kričijo: ehe-he, Lovrenc jih kar sliši. Pa ne sme ven, samo zaradi tega Nacka ne!

Vzdihnil je in odrezal sivozeleni lub, vtaknil paličko med zobe in previdno potegnil lub, da mu je ostala med zobmi samo čisto bela palička. V cevasti lub, ki je vanj na enem koncu napravil zarezo, je vtaknil količek in piščalka je dala pravi glas.

»Ia-a-a,« se je Nacek ves zavzet zganil in že mislil, da bo njegova.

»Tebi nič, da veš,« ga je Lovrenc osorno zavrnil. V mladi duši mu je še zmeraj vrelo. Čisto na dnu pa je ždela črna misel, ki se mu ni zdela skoraj nič grda: zakaj ga ni vzelo in odneslo?...

Tisti večer je šlo Mici vse narobe. Ko je že molzla, se je domislila, da rezanice za krave ni poparila, v peči ji je mleko skipelo, nazadnje se je pa še kaša prismodila. Ko bi bila še na domu v Podlipi, bi jo mati oštela z zaljubljenko. Tukaj je ni imel kdo. Otroka sta vihala nosove. Večerja nobenemu ni dišala. Lovrenc je prvi odložil težko žlico. Mica je bila molčeča. Tako neboljena se je zdela sama sebi, da bi se bila najrajši zjokala.

Po večerji je spravila otroka spat. Ko je še pospravila, se ji je zahotelo počitka. Saj je bila ves ljubi dan na nogah pa še sama povrhu, odkar ji je sestra Tona ušla. Če bi imel človek sto rok, bi nemara še šlo... Otroka sta mirno spala in sanjala. Nacek o piščalki, ki mu jo je bratec urezal, Lovrenc o atu, ki bo prišel iz Amerike. Potem bo vse lepše, mama ga ne bo več pretepala in bratec jo bo sam skupil, kadar bo zaslužil. Mica se je sklonila nad posteljo, poljubila Nacka na zalito lice in šepnila: »Da te le ni odneslo — saj si moj!...«

Kljub utrujenosti, ki ji je stopila v noge, roke in ves život, le ni mogla zatisniti oči. Vse mogoče grenke in sladke misli so ji rojile po glavi. Venomer so ji švigale podobe pred oči: sedem let je tegà, kar je Lovrenček prav na tejle postelji prvič zavekal, ata ga je vzel v naročje in ga z veselim obrazom poljubil. Čez nekaj dni pa je Mica vekala. Lovre, njen mož, je odhajal v Ameriko, ona pa je s Tono sama ostala pri hiši. Začelo ji je postajati dolgčas. Ko so postavljali za sadovnjakom novi kozolec, je pomagal tudi Prškov Jaka iz Podlipi. Tu se je začelo tisto. Tona ji ni nikoli nič rekla, samo mislila je svoje. No, potlej je nekega

B. Jakac: Sv. Martina cerkva v Metliki.

jutra vnovič zavekalo v Šukančevi hiši. Mica je povila Nacka...

Imel je sivozelene oči in rdeče lase. Imela ga je rada, nič manj kakor Lovrencia. Otrok je shodil kakor Lovrenc, jedel in rasel kakor Lovrenc. Toda — ali je kdaj pomislila na Lovreta, ki je bil nekje daleč? Pomislila je že, samo kako. Kakor na vsakdanje stvari, ki je niso nikoli vznemirjale. A kaj bo nekoč, ko se vrne? Nocoj jo je ta misel prvič pretresla in začela jo je peči vest. Tiho je zaječala. Nato se je nenadoma kakor preklalo v njej: Vem, da je bil greh. Vedela sem tudi takrat. A zakaj me prav nocoj nekdo sprašuje: Kako si le mogla tako brez skrbi živeti iz dneva v dan, kakor da se ni nič zgodilo? Še toliko nisem bil vreden, da bi bila sedla in mi napisala: Dragi Lovre! Sama ne vem, kako se je to zgodilo... Odpusti mi! Pa ni čutila te potrebe, do zdaj nikoli. O, kakšna je bila pač ta dolga pot, da jo je šele nocoj utrudila! O, ta noč, ta čudna podoba iz preteklosti, ki ji je pravkar tako jasno stopila pred oči. Zahlipala je v blazino in vroče zašepetala v mrak: Lovre —

Pri Sveti Trojici je bila ura že tri četrti na dvanajst. Šele tedaj je Mica zaspala.

★

Nekaj dni za tem je Mica česala lisko. Zazdelo se ji je, da je krava v život kar precēj odebeljena. »Ne kaže je več vpregati. Najela bom. Se bom že kako pretolkla, čeprav Lovre nič ne pošlje. Repek več v hlevu — eh, nekaj bo že vrglo,« je računala kot preudaren gospodar. Saj je tudi morala, sicer bi šlo gospodarstvo spet rakovo pot kakor pred leti, ko jo je burila blodna kri.

»Lovrenček!« je poklicala otroka, ki je že pozabil na tiste bunke pred dnevi. Pritekel je iz drvarnice, kjer je zlagal razcepljena polena ob ograji.

»Stopi do Ficka, ali bi nam jutri utegnili gnoj zvoziti na Kotel. Pa zgodaj naj naprežejo.«

Deček je skočil na cesto. »Hooo, jutri pa ne grem v šolo!« In še nečesa se je na tihem nadejal: da bi vozil Jozelj, Fickov hlapec, ki mu je že nekajkrat prepustil vajeti, da se je lahko postavil.

No, sonce še ni dobro pokukalo izza krimskih vrhov, ko je Fickov hlapec že pokal z bičem skozi vas, da so gospodarji prislunili: kdo pa je tako zgoden, da punčaram še spati ne dá? Pri Šukančevih pa je bilo že vse na nogah. Še Nacek ni vzdržal sam v čumnati. Mama ga je morala obleči, da je stopil na prag »konjčka gledat«. Mica si je visoko spodrecala rožnato krilo, si nataknila velike nerodne čizme — najbrž so bili Lovretovi — in šla pomagat nakladati.

Jozeljna je pogrelo. »Vraguca, lej ga gada!« je zinil, ko je ujel z očmi Micine roke in nabrekle žile. »Saj me bo ugnala!« Skoraj kosala sta se, komu bodo vile

več zgrabile in hitreje vrgle na parizar. Lovrenc je čakal pred konjema in se čudil, da je bil prvi voz že naložen. Jozelj je odpeljal. Mica je gledala za njim in si oddihavala. »Ej, s tako živino se kaj naredi, ne pa z našo lisko. Da bi v mojem hlevu zahrzal takle rjavec!...« Stojalo se ji je po delu, kakor so ga opravljali doma v Podlipi. Tam so imeli grunt; ko pa se je prisožila na Šukančevo, jo je pozdravila borna bajta in nekaj zaplat zemlje. »Če bi mi Lovre kaj pošiljal, o, saj bi šlo, tako pa —« Popravila si je pisano ruto, ki ji je zlezla na rame.

Jozelj in Lovrenc, ki je ves srečen in ponosen vodil konja, sta se vrnila s praznim parizarjem. »Glej ga fanta, kako se mu podá,« je pomislila Mica, ko je zagledala sina, rekla pa ni nič.

Jozelj je veljal v vasi za pravega gospodarja. Ficek je bil ponosen na takega hlapca. Na vse se je razumel in za vse pozanimal bolj kakor domači. Zato je brž opazil na Šukančevi domačiji vidno spremembo od lani, ko je prav ta čas ravno s tele mlake odvažal gnoj. Oko mu je šinilo v drvarnico. Polena tako čedno zložena kot še pri penzionistu Slamničarju ne. Pa drv še za celo poletje na pretek. Vrt ima nov plot, gredice so na enem koncu že obsejane. V hlevu lepo nastlano. Okrog vogla, kamor pogledaš, vse počejeno kakor za praznik. Ej, druge roke so tule vmes! Tako si je dejal Jozelj, ko je že v drugo odpeljal poln parizar. Pa niso bile. Le gospodarica se je počutila zares na svojem, odkar jo je popihala sestra Tona in je morala sama držati za plug in vajeti.

»Stopi no noter, da se malo podpreš!« je Mica mignila Jozeljnu, ko je napregal že četrti voz.

»Eh, bežite no, saj še nismo pri kraju,« se je branil hlapec in brez potrebe privzdignil zvonasti klobuk, mislil si je pa: ne bo nápak, če mi kaj mokrega pride v grlo! in že sédel k mizici za vežna vrata. Četrtnika rdečega in kos pšeničnika, da ga je lopatasta roka komaj objela, tak je bil pri Mici predjužnik.

Vtem je zunaj zacingljalo. Poštar je prislonil kolo ob plot in vstopil.

»Marija Šukanec.«

»Lovrenček, pokličí mamo!« se je stegnil Jozelj skoz vrata proti fantiču, ki sta mu konja z dlani lizala koščke kruha. Mica je ravno telički spodkidavala, ko jo je otrok poklical. Pismo je bilo treba podpisati.

»Danes se mi je že trikrat kolenilo. Sem dejala, da ne bo brez nič.«

»Iz Amerike?« se je Jozelj bolj zakrohotal kakor vprašal.

»O, kaj res?« Ko bi ne bilo Jozeljna zraven, bi zakričala.

»Mama, meni!« ji je mali silil v krilo.

»Tak ne sitnari mi,« ga je odrinila in se zaprla v čumnato. Začela je brati pismo. Čudno zveržene črke

B. Jakac: Cerkev na Ptujski gori.

so govorile kot še nikoli poprej. Lovre je pisal: »Za svetega Jurija se vidimo, če Bog dá, v starem kraju...«

Sama ni vedela, ali bi se smejala ali jokala. Ko bi tisti trenutek ne prilezel za njo Lovrenc in ji povedal, da Jozelj že naprega, bi se sesedla na klop in zakričala: »Nacek, kaj pa bo s tabo?...« Tako pa je pismo zaklenila v stensko omarico in planila ven.

Drugi dan skoraj v celi vasi nisi naletel na hišo, ki ne bi govorila o Šukančevem Lovretu. Nekateri so ugibali, kdaj se vrne, drugi pa kar za primoj trosili: za žegnanje, saj je tudi Bančar tako prišel.

Lovrenc je dirjal v šolo. Za Mrovčevim hlevom ga je pričakal Padrčkov Dolfi.

»Kam boste pa Nacka skrili, ko bo prišel ata domov?«

Lovrenc je zazijal. Spomnil se je na tisti dan, ko mu je Dolfi za vrbovjem razodel skrivnost: Nacek ni vaš. A da bi ga morali zato skrivati, mu ni šlo v glavo.

Mica je vedela, da že vsa vas govori samo o Lovretu. In tudi to ji ni ostalo prikrito, da ljudje stikajo glave in šepetajo: Kaj bo neki počel, ko bo zagledal otroka?

Od tistega dne, ko je prejela pismo, ni mogla več spati. Ko je spravila otroka v čumnato in z njima odmolila 'angelček varuh', je priprla vrata v hišo, dela

petrolejko na mizo, zgrnila prédse pismo in ga vedno znova prebirala od začetka do konca...

Tista pomlad je bila dokaj lepa, zato so ljudje že pred svetim Jurijem ves krompir posadili. Ker je bila Mica sama za delo, najemati si pa ni upala, je bila med zadnjimi.

Lovrenc se je oziral po lehi navzgor. »Še enkrat toliko vrst bo,« je tiho tožil in se gnal, da bi s pométovanjem krompirjevih koscev dohitel mamo, ki je nekaj korakov pred njim delala jame. Danes bi rajši šolske klopi drgnil kakor pa pazil, da bo v vsako jamico vrgel samo po en kosec in ne preveč zaostajal.

»Zakaj pa Nacka ne naženete?«

Mica je vzrojila.

»Molči pa delaj! Poglej Drenčinovega! Je še manjši od tebe, pa urnejši.«

Lovrencu se je za malo zdelo, da ga mama tako zapostavlja. Še bolj pa, da Nacka kar lepo pri miru pusti, da čepi na zratih in podi s kamenčki vrane in božje pastiričke, ki zobljejo črvičke po razoranih lelah. Ho, ko pride ata iz Amerike, bo vse drugače.

»Ku-ku, ku-ku,« je zakukalo v kotelškem bukovju.

»Mama, ste jo slišali?« je Lovrenc na mah vse pozabil in strmел v zeleni gozdič.

»Sem. Le hiti, viš, kolikšna zaplata je še prazna!« Lovrenc se je namrdnil in štel: »Enkrat, trikrat, štirikrat... jaz pa nič denarja v žepu. Vse leto bom suh!«

Vtem se je po kolovozu prikazal Drenčinov Jaka. Po praznji obleki je bilo videti, da je prišel iz mesta.

»Mica! Kar končajte pa na postajo Lovreta čakati. V mestu sva si segla v roko, S popoldanskim pride.«

Mico je zmedlo. Čeprav je vsak dan mislila samo na to, kdaj pride pošta ali kako drugačno obvestilo, se ji je tisti hip zvrtilo pred očmi. Dobro, da jo je Lovrenc rešil iz zadrege, ko je spustil na tla škundro, skočil čez razor in zavpil: »Ata-a-a!« Jaka je zginil za brezami, ne da bi bil prejel boglonaj za pot. Pa saj ni zameril.

Mica je zagrebla jame, potlej pa zmetala vso ropotijo z Nackom vred na voziček in se zagnala proti domu.

Izza temnega smrečja je prisopihal vlak. Spustil je iz sebe bledično soparo in rezko zabrlizgal. Mici je zagomazelo po celem telesu. »Je že doma!« se ji je zvrtilo v glavi.

Težko kolesje se je ustavljalo. Iz vozov so se usuli potniki. Po pesku so zašumeli koraki.

»Lovre!«

Ljudje so se ozrli. Amerikanec Lovre je objel svojo ženo, da je obema zalilo oči. Veselje je zajezilo besede, da niso mogle takoj na dan.

»Kod imaš Lovrenčka?« je nenadoma vprašal Lovre in si brisal oči.

»Dom váruje,« ji je ušlo. In je spet obmolnila, čeprav je za trdno sklenila, da mu bo koj povedala: Pa ni sam... Tako ji je bilo srce, da je skoraj slišala njegove udarce.

Vzdignila sta kovčege in šla. Mica je stopala poleg moža kakor odrevenela. Zdajci se ji je zazdel tuj, čisto tuj. Za trenutek jo je obšla misel, da jo žene nekdo v ječo. V zaslužen ječo, od koder ne bo več vrnitve. Ali ne, tega ne sme misliti. Samo obupati nikar! Vse bo še dobro...

Po vasi je zašumelo kakor v panju: Amerikanec je prišel! »Pa kako ga je obralo,« so govorili tisti, s katerimi se je že pozdravil ali so ga samo videli. »Hm, dolarje pa le ima. Še gruntar bo, če ga bo ona vpregala, saj jo vidite, kako se žene za domačijo,« so menili drugi, tretjim pa je hodil bolj Nacek po glavi: »Mož jo bo trdó prijel, ne bo šlo kar tako gladko, hoste videli.«

Lovre bi najrajši jokal od same sreče. Po sedmih letih spet na svojem. Doma! Pa kako vse drugače je. Vse je tako čedno! Oči so mu kar žarele ob pogledu na rumeno hišo, ki se je kopala v svetlem soncu.

Dvoje drobnih glavnic se je nagibalo skoz ozko okno.

»Lovrenček!« je pomahal Lovre in nestrpno čakal, ko je Mica odklepala. »Se bojiš, da bi ti ušel?« se ji je na glas zasmel. Ona pa — kot da ni nič razumela. Ko je odpirala vrata, se ji je roka kar tresla. Zavpila bi in zbežala. Le zakaj je lagala možu, ko bi mu morala vse po pravici povedati? Zakaj mu ni pisala?

»Ata, ata-a-a!« Lovrenc je planil iz hiše, kot bi se utrgal. Ata ga je vzdignil in vroče pritisnil na prsi.

»Tako velik?« se je čudil in se ga kar ni mogel nagledati. Pred sedmimi leti je bil še v plenica, zdaj je pa že tak korenjak!

»Pa ta?« Lovretu so še zmeraj žarele oči, ko je kazal na rdečelasega Nacka, ki je hlačal s klopi od okna.

Mica se je oslonila na steno, da se ne bi zgrudila.

»Lovre!«

Tisti trenutek je zbrala vso moč in planila k možu.

»Lovre! Glej, celih sedem let sem garala. Odpusti mi ta greh — — —«

»Micika?« se je utrgalo v možu. Kakor strela z jasnega je udarilo vanj! Ali se mu blede? Mar je to mogoče? Ujel je sivi klobuk, ki mu je zdrknil iz roke.

»Lovre, ta — ni — tvoj...«

Beseda se ji je zlomila pod težo bolečine.

Lovre je dolgo, dolgo molčal. Nato jo je pritisnil k sebi, kot da bi hotel njeni bolečini priliti še svojo. In ta je bila večja, bolj pekoča. Oba sta zaihtela. Sunkoma in brez besed. Nazadnje je še Lovrenc zavekal. Morda se je domislil, kaj ga je ondan Padržkov

vprašal, in mu je bilo žal, da ni mami svetoval: Nacka skrijmo, ko pride ata — —

Lovretu se je dozdevalo, da se mu vse ziblje pod nogami, da se ruši in podira bajta.

Zunaj pa je sijalo večerno sonce in zlatilo okna.

Drugo jutro je Amerikanec Lovre zgodaj vstal, stopil iz hiše in globoko zadihal v hladno svežino. Na očeh se mu je videlo, da mu noč ni prinesla zaželenega počitka.

Pogled mu je srkal lepoto domačije, ki je že toliko let ni videl. Že včeraj bi si jo bil moral ogledati, a je bil slep za to. Pa je prešla noč in z nočjo tudi vse moreče misli. O, kolikokrat je v daljni tujini zahrepenel po trenutku, ko bo od vsepovsod zadišalo: po zemlji, ki jo bo rezal in oral, po travi, ki se bo kopala v zlatorumenem soncu, po češnji, ki bo sipala snežnobelo cvetje, ko bo zapihljalo čez Planino, po jablanah in hruškah — vse bo zapelo in ga pozdravilo: Bog s teboj, gospodar naš in oče! In sedaj je prišel ta trenutek.

Ozrl se je v hišico, ki je vsa pohlevna čepela v tihi rebri. Gledal je in se čudil.

»Kaj? Streha je prekrita — no, o tem mi je pisala. Tudi skladovnica je popravljena. In vrt — kakor kak mestni park. Pa hlev!«

Popravljal si je dolge lase, česane na prečo, ter stopil še noter. Tedaj pa je začutil korake za seboj. Na pragu je stala Mica z golido v roki.

»Dobro jutro!« se je skoraj ustrašil.

»Bog daj. Že pokonci?« ga je pogledala v oči. Kakor bi bila že dolgo čakala na to srečanje.

»Moram se malo razgledati —« Zdaj ji je tudi on pogledal v oči. Obema je sijalo iz oči in duše: zdaj šele sva se srečala, danes to jutro...

»Vse je kot sedem let nazaj. Pa kaj — še vse lepše,« je spregovoril neprisiljeno, prijazno in toplo.

Tedaj je padla stena, ki je stala med njima. Zdaj si spet lahko zreta iz oči v oči. Iz duše, ki je vsa prečiščena, v dušo, ki je mnogo trpela.

Segla sta si v roke in se hotela objeti. Prav tedaj pa je pritekel po podstenu Lovrenc in se razposajeno zasmejal: »Ata, zdaj bomo pa konja kupili?«

»Bomo, bomo, Lovrenček!«

»Pa Nacek se ne bo smel voziti, kajne, ata?«

Lovreta je pogrelo. Mica je stopila v hlev.

»Seveda se bo smel, če bo priden!« je zgrabil za pravo besedo. Otrok je molčal. Če ata tako reče, že mora biti res.

»Ata, jaz sem pa češnjo vsadil,« je zdaj Lovrenc silil v očeta, da bi šla v sadovnjak pogledat. Hm, saj ata gotovo še ne vé za njegov vrtič, ki ga ima gori ob kozolcu. Lovre je prijel otroka za roke in sta šla.

B. Jakac: Publicist Franc Terseglav.

»Tukaj? Joj, si pa res priden, Lovrenček!« se je čudil otrokovi spretnosti. »Še cepila jo bova, da bodo debele.« Lovrenc je bil od sile ponosen, da ga je ata pohvalil.

Sonce je že zavozilo na čisto modrino in meglene koprene so zginevale, le na oni strani ob ribniku se je ta in ona še dlje časa zadržala. V sadovnjaku so se posrebrile trave, rozni biseri so mežikali zgodnjemu soncu, v drevju, ki je sililo v zelenje in cvetje, so se oglašali škinkavci, sinice in penice.

»Tata!«

Lovre in Lovrenc sta se ozrla. Od kozolca sèm je capljaj Nacek. Nacek z rdečimi lasmi. V roki je dvigal marjetico. To belo marjetico bi rad podaril atu. Za ata jo je utrgal.

Lovreta je prevzelo. Mahoma je pozabil na vse.

»Ta-ta-a-a!«

Tedaj je Amerikanec Lovre prijel malega rdečelasca, ga dvignil in vroče pritisnil na srce: »Meni prinesel rožico — priden, Nacek!...«

To je videla Mica, ki je stopila s polno golido iz hleva. Zavrisnila bi od veselja, od sreče, ki je je bilo zvrhano to novo jutro. Odšla je tiho v kuhinjo. »Zdaj vem, da je odpustil,« je pomislila in sklenila roke kakor k molitvi.

Nekatere manj znane besede: bečkiniti se = prepirati se; dutka = psovka za otroka; mežljati se = motati se; vrbovje je srčno = se maje; škundra = pletena košara za krompir.

SLOVAŠKA POTA

VIKTOR SMOLEJ

Številke

Po deseti uri — vtem se je končala seja — se začno po vseh prostorih Matice vrstiti obiski. Življenje se živo razmahne. Dospe pošta, pridejo naročila, odbori vprašujejo, prihajajo ljudje iz Bratislave in vseh koncev Slovaške, telefon poje, stroji tipkajo.

Matica deluje na najrazličnejših področjih; zato ima delo razdeljeno v več odborov, ki imajo vsak svojega referenta, načelnika. Sedaj ima Matica tele odbore: zgodovinski, jezikoslovni, slovstveno zgodovinski, pedagoški, umetniški in narodopisni. To so samo znanstveni odbori. Poseben oddelek Matice je njena knjižnica. V Matico je vključena tudi Zveza slovaških ljudskih odrov in Zveza pevskih zborov. Slovaška Matica se ne dá primerjati z našo, ker je najvišja znanstvena in najširša ljudska založba in obenem prosvetna zveza. Predstavlja torej nekaj takega, kot če bi v Sloveniji združil naše ljudske odre, pevske zbore, izobraževalna društva, Narodno galerijo, Narodni muzej, Mohorjevo družbo ter vsa naša znanstvena in strokovna društva vse do Akademije znanosti in umetnosti. Pomena in obsega Slovaške Matice torej niti zdaleč ne moremo primerjati s sedaj tako skromno Slovensko Matico. Matico so, kot sem že omenil, leta 1875 madžarske oblasti zaprle in je bila šele leta 1921 obnovljena. Torej je bilo vse, kar ima sedaj, ustvarjeno šele v zadnjih dvajsetih letih. Kdor hoče videti slovaško delo iz lastnih moči in iz lastnega denarja, tako rekoč brez vseh podpor, naj pregleda samo Matično delo v dvajsetih letih! Pogosto je bila politikom trn v peti, ker je vedno zagovarjala samobitno slovaško kulturo, ki jo je ustvarjala z orjaško silo, pa z vso vestnostjo in globino, ki priča o neugnani sili mladega naroda. Matica je vzgajala in še vzgaja ljudske množice s tem, da jim posreduje naročila velikih voditeljev, pisateljev in pesnikov iz preteklosti in sodobnosti, očiščena vsake tendenčne primesi. Po drugi strani pa znanstvenikom omogoča raziskovanja ter objavlja njihova odkritja in dela. Ta združenost znanstvenega in ljudskovzgojnega dela v eni ustanovi je tudi gmotno omogočila, da se je Matica v kratkih dvajsetih letih svobodnega življenja tako razmahnila in se še razvija. Medtem ko je morala prej marsikdaj braniti slovaštvo v kulturi, ji tega v novi državi, Slovaški republiki, ne bo več treba. Saj so izginila mnoga uradno podpirana društva in družbe, postavljena in ustanovljena samo zato, da omrtvijo vpliv Matice. Mnogo moči, ki jih je morala doslej trošiti v obrambi pred napadi na samobitnost slovaškega jezika in kulture, bo mogla sedaj porabiti za tvorno delo. Prav

tako bo slovaška šola odslej razširjala njeno znanstveno in sploh kulturno delo, medtem ko so doslej šole, zlasti višje stopnje in vseučilišče v Bratislavi, to delo prav za prav ovirale, če ne uničevale. Matica, ki je do dijaštva mogla priti v prejšnjih letih le izven šole, bo sedaj imela pomočnike tam, kjer je imela nasprotnike ali vsaj le mrtve opazovalce.

Geraldini nama pripoveduje o tem in kaže na zemljevidu organizacijsko mrežo Slovaške Matice, razpredeno po vsej deželi.

»Zelo hudo je Matico leta 1938 zadela izguba velikega slovaškega ozemlja na jugu, ki je prišlo pod Madžare. Toda kljub temu in kljub nemirnemu letu (1939!) samih prevratov število članstva ni padlo, ampak polagoma celo raste. Matica ima po vaseh in mestih svoje odbore, ki so čisto samostojni in delajo, kar hočejo. So to nekakšna izobraževalna društva, ki prirejajo predavanja, odrske predstave, jezikovne tečaje, slovesnosti itd. Teh odborov je leta 1919 bilo 25 s 1275 člani, leta 1937 pa so dosegle podružnice številko 205 s 31.231 člani. Sedaj ima Matica okoli 200 odborov, članstvo pa je zrastle na nekaj čez 40.000. Samo uslužbencev ima v Martínu čez petdeset. V letu 1939 je izšlo pri Matici 47 knjižnih izdaj na skoraj 10.000 straneh v 150.000 izvodih. Časnikov in obzornikov izdaja deset, nekaj znanstvenih, nekaj društvenih, nekaj mladinskih. Med obzorniki je najpomembnejši vodilni literarni mesečnik Slovenské pohľady (Slovaški pogledi). Smo največja knjižna založba. Za leto 1940 je razpisanih 100.000 kron nagrad za najboljši izvirni slovaški roman, zbirko lirike, dramo, znanstveno delo in prevod. Za poslopje Slovaške narodne knjižnice smo v enem letu nabrali nekaj čez 200.000 kron. Matica vzdržuje žive vezi z zamejskimi Slovaki, ki jim svoje knjige prodaja s petdesetodstotnim popustom. Tako ima zveze z jugoslovanskimi Slovaki v Bačkem Petrovcu, dalje v Romuniji in Bolgariji, Franciji in Belgiji, da ne govorim o Združenih državah Severne Amerike, kjer ima izredno močno podružnico in samostojno knjigarno. Ko so v Bratislavi ustanovili organizacijo za stike z zamejskimi Slovaki, ji je Matica darovala za en milijon knjig. Slovakom pa, ki so po nemško-poljski vojski prišli spet v okvir Slovaške izpod poljske oblasti, jih je darovala za nad 100.000 kron. Poslopje, ki ga gradimo poleg sedanje palače, bo deloma za novo Matično tiskarno, deloma za skladišče knjig, za oblačilnico Zveze ljudskih odrov in za upravne pisarne. V skladiščih je sedaj poldrug milijon izvodov knjig. Poglejta še višino članarine in število razposlanih knjig! Od leta 1936 dalje je bilo vsako leto prodanih za članski prispevek, ki znaša dvajset kron, 12.000 do 16.000 knjig v vrednosti od 220.000 do 250.000 kron. Od leta 1930 do 1938 smo samo članom razposlali skupno 103.059 knjig za 1.725.000 kron.«

»Menda nam more biti vaša Matica zgled složnega in smotrnega dela pri knjižnih založbah,« pravim. »Pri nas Slovencih je pri izdajanju knjig le preveč zasebne špekulacije in zasebnega zaslužka. Zato naše založbe, ki jih je toliko, ne zmorejo nobenega večjega dela, zlasti ne takega, ki bi jim takoj ne vrnilo vloženega denarja.«

»Da,« mi pritruje Geraldini. »Tu pri Matici pa ni nikogar, ki bi delal za svoj denar, za množenje svojega kapitala. Vsi smo samo uradniki in res čutimo, da smo v službi naroda in narodne kulture, ne v službi katerega koli zasebnega kapitala. Več nam ni treba, kot da mirno živimo in da nam je omogočeno dosti brezskrbno gmotno življenje.«

Matičarji

Poletje je in marsikoga ni v Martinu; tudi nekaj Matičarjev je na oddihu. Vsi so mladi ljudje. Batko Škultéty je najstarejši, drugi so vsi, sodeč po obrazu, med tridesetimi in štiridesetimi leti. Le tajnik Ciger, ki se po svoji rodni dolini ob reki Hronu kot pisatelj imenuje Hronský, s svojimi petinštiridesetimi leti veže dvoje tako oddaljenih generacij. In povsod sam optimizem in zagon, nikjer nič dvomov ali omahovanja! Ljudje delajo in vedo, da je delo smiselno. V službi duha so in tu ni nobeno delo brezpredmetno, nobeno prizadevanje prazno.

Matični tajnik Hronský, čokat človek z obeljenimi lasmi in črnimi naočniki, govori mirno in samozavestno, tako domače, kot bi govoril s starimi prijatelji. Sredi stavka mora prenehati ter pregledati in podpisati pismo, ki mu ga prinesó iz uprave, pa takoj spet mirno nadaljuje pogovor, kjer je obstal. Po telefonu ga kličejo in sprašujejo o knjižnih izdajah, obenem mu iz tiskarne prinesejo korekture in račune. Z roko dá znamenje, naj sluga odloži kar na mizo in odide, sam pa govori dalje po telefonu in nato spet mirno sede v usnjen naslanjač ob črni mizi in se smehlja. Po stenah vise slike slovaških umetnikov. Skozi visoka okna sije beli dan.

»Poglejte,« vedro pripoveduje. »Spominjam se Matice, ko je bila po prevratu obnovljena. Bila je ena sama pisarna z eno samo pisarko, kamor je prihajal kdaj pa kdaj naš očka Škultéty, stari predsednik. A pogledajte sedaj! Imamo velikansko palačo, pa ne moremo več dalje z delom, ker je spet premalo prostorov. Zidali smo Narodni muzej in ga napolnili. Položili smo temelj za Slovaško narodno knjižnico in jo bomo tudi dogradili. Dvajset let dela in toliko uspehov!«

To ni bila samohvala, temveč ponosna zavest o izvršenem kulturnem delu.

»A kako denarno zmorete vse to?«

»Nikoli se ne bojim za slovaški narod,« govori z globokim prepričanjem pisatelj. »Kadar kaj potrebujemo

ali snujemo nove načrte, je treba le ljudstvu povedati in že dobimo. Vcepili smo jim duha slovaške kulturne enote, zbudili v njih potrebo po kulturi in ljubezni do knjige. Po vseh občinah delujejo občinske knjižnice.«

»Bral sem, da je mnogo teh knjižnic mrtvih, ker so zaukazane.«

»To je res. Vse je odvisno od knjižničarja. A tako slabo tudi ni. Večina jih deluje dobro. Vsaka občina mora imeti svojo knjižnico in iz svojih sredstev nabavljati nove knjige. Kjer je knjižničar mlad in zaveden kulturni človek, na primer kak mlad učitelj, tam se knjižnica množi.«

»In ljudje bero?«

»Vedno bolj in vedno več. Knjigo je treba za ljudsko ceno včasih bralcu tudi vsiliti. Glejte, kako smo celo nogomet znali izkoristiti v kulturne namene! Imamo pokal Slovaške Matice in vsako leto klubi najširšega razreda tekmujejo med seboj za ta pokal. Vsakdo, ki pride na tekmovališče, dobi poleg plačane vstopnice zastonj takole brošurico!« Pokaže mi različne brošurice v mali šestnajsterki z naslovi: Slovaške lepote, Doba narodnega preroda, Slovaške narodne pesmi itd.

Res sem presenečen: »To dobijo obiskovalci zastonj?«

»Da. Tako vsilimo knjigo tudi ljudem, ki bi si je sicer gotovo nikoli ne kupili. Brošurico pregledajo in preberejo in mogoče se jim zbudi zanimanje in polagoma tudi ljubezen do knjige. Razdali smo doslej že čez deset tisoč takih knjižic. In uspehi so tu!«

»Toda to je propaganda, ki jo morate sami plačevati. Od kod viri za vse to?«

»Kadar kaj potrebujemo, se obrnemo na člane. Recimo: Letos smo v enem samem letu zrasli za 10.000 članov. Vsak plača po 20 kron, od teh jih dobi njegov odbor pet, mi pa petnajst. Za to članarino dobi član mesečnik Slovaška, ki je v prvi vrsti propagandnega značaja za Matične izdaje, a prinaša tudi splošno kulturne članke. Ta časopis dobiva član zastonj, kajti izmed naših izdaj si lahko izbere po svoji volji katero

Poslopje Slovaške Matice.

koli knjigo. Zdaj smo uvedli še posebno vrsto članov, take, ki plačajo na leto 120 kron. Za to vsoto si lahko izberó iz Matičnih izdaj broširanih knjig za 170 kron. Tako gredo naše knjige iz skladišč v vedno močnejšem toku, nam pa priteka zanje denar. Članarine nam prav za prav še vedno nič ne ostane,« se nasmehne Hronský. »Toda naši člani kupujejo tudi druge naše knjige in naročajo naše publikacije. In to je naš vir! Potem se obračamo na člane: Postavili bomo muzej. Zidali bomo knjižnico. Pomagajte! Odbori in člani takoj zberejo in pošljejo prispevke, ki nikoli niso prav majhni. Po kapljah zbiramo svoje bogastvo iz naših srednjih slojev.«

»Tudi odre imate organizirane.«

»Da, tudi v okrilju Matice. Na vsakoletnem tekmovanju za umetniško prvenstvo slovaških odrov se tu zbero odri vseh političnih prepričanj, ver in smeri na Slovaškem, sokolski in orlovski, luteranski in katoliški. Tako se nam je posrečilo ustvariti nekako slovaško prosvetno zvezo, eno in edino.«

»Kako pa je z nekdanjim Šafárikovim društvom?« preskočim na češke in češkoslovaške znanstvenike in nekdanjo njihovo učeno organizacijo na bratislavski univerzi, ki je seveda v novi državi popolnoma v slovaških rokah.

»Ah!« zamahne z roko. »Mi smo delali po svoje, oni po svoje. Izdajali smo znanstvena dela, vzgajali slovaške znanstvenike in zdaj je tudi bratislavská univerza postala slovaška.«

»To je bilo značilno,« pravi trpko pesnik Geraldini. »Če smo imeli Društvo slovaških učiteljev, so takoj ustanovili Društvo češkoslovaških. Proti Društvu slovaških profesorjev, zdravnikov, inženirjev, akademikov, kmetov, zadrugarjev so vstajala takoj enaka društva, ki pa so se imenovala češkoslovaška.«

»Prav!« meni tajnik. »Glavno je delo. Tudi mi delamo! Koliko smo porabili in še porabimo sil za brezplodno prepiranje! Koliko je bilo zagrenjenosti v neprestanem boju, ali smo narod ali nismo, ali imamo svoj jezik ali smo samo narečje! Država ČSR nam je dajala 60.000 podpore na leto. Naš proračun pa dosega na leto štiri milijone; saj gre samo za plače 600.000! In za 200.000 kron pošiljamo knjig Slovakom čez meje! In vse dobimo od slovaškega naroda! Kaj ni to dokaz naše kulturne zrelosti in samozavesti?«

Tajnika spet kliče delo, zato se z ženo posloviva od njega.

Geraldini naju nato vodi po pisarnah, kjer obiskujemo referente. Potrkamo pri tem in onem. Malo jih najdemo. Ta je na dopustu, oni v tiskarni, tretji na znanstvenem potovanju, četrti nam pripoveduje o svojem delu. Te sobe so kot živčna in možganska središča, ki uravnavajo življenje in vrvenje v veliki organizaciji Matice.

(V drugo naprej.)

GOSPOSKI HLAPEC

IVAN ZOREC

NADALJNI SPOMINI KOTARJEVEGA NANETA

25. Velika odločitev

Tiste dni, ko sem se nekako preurejal po nauku tovariša Maksa, sem si po večjem, manjšem boju s samim seboj naložil marsikatero odpoved; le društvom nisem mogel obrniti hrbta in tudi iz boja za čast in dobro ime slovenstva in slovanstva se mi ni dalo kar tako umikati; prenemoško, preizdajalsko bi bilo.

Nazadnje pa sem se pametnim nasvetom le uklonil; mirnejši in zmernejši sem postal. To osvobojenje v samem sebi sem čudovito občutil; bilo mi je, kakor da sem rad sam in čedalje bolj zamišljen ždel v miru in tihoti.

Da, vrnil sem se k sebi in obstal.

Službeni položaj se mi je nekako utrdil, z njim pa tudi plača, čeprav je bila še neusmiljeno majhna.

Gnezdo, ki so mi ga misli spletale že toliko let, je bilo vendar že tu. Hrepenenje po milem, lastnem domku me je prevzemalo in grelo bolj in bolj.

»Čas je,« sem si dejal; »spolni naj se, kar mi je menda že od vsega začetka zapisano v zvezdah in čemur se ogniti ne morem in nočem: oženim se, hoj, oženim se!«

Ampak kako se to naredi?

Spomnil sem se doma in matere. Zaskrbelo me je. Kaj bo rekla, ko ji povem? Da me le ne bi spet z burklami.

Očeta se nisem tako bal, predaleč je bil. Pisal sem mu pa le in z raznimi neumnimi izgovori zvitorepo podčrtal svojo namero. Kako neki bo vse to presodil dobri, skrbni oče?

Že te nove skrbi so me precèj jemale društvom in narodnostnim praskam z nemškimi tovariši. Ostajal sem rad sam in čedalje bolj zamišljen ždel v miru in tihoti.

V misel na ženitev sem se prav zagrizel in bolj ko sem jo pestoval, bolj se mi je zdela res prava in pametna.

Naključilo pa se mi je, da sem tisti čas poslušal bridko izpoved; huda je bila, da sem skoraj trepetal kakor novomašnik, ko prvič sede v spovednico in nastavi uho kakšni prav kosmatinasti duši; huda je bila res, odvezo sem pa dal s pridržkom kakor kakšen prav strog janzenist, le pokore nisem naložil nobene, pritisnila se je bila že sama.

Tovariš, lahkoživ in vesel vinski bratec, mi je namreč, ko sva po službi nekoč šla v gostilno večerjat, kar na lepem povedal, da je sit gostilniške hrane in neurejenega, brezdomnega življenja.

B. Jakac: F. Sal. Finžgar ob sedemdesetletnici.

»To, mislim, se dá spremeniti,« sem mu moško posodil že sto in stokrat pretehtano modrost iz svojih ženitovanjskih misli.

»Če se oženim, hočete reči, kajne?« je dejal in me po strani pogledal. »Saj bi se, pa se ne smem,« je vzdihnil in pogledal v tla.

»Kdo brani?« mi je nerodno ušlo.

»Kdo? Jaz sam; da, sam,« je ponovil, ko je videl, kako neprijetno mi je, da sem tako vprašal. »Bolan sem.«

Postalo mi je še bolj neprijetno.

»Pa ne tako, kakor nemara mislite zdajle vi,« se je nasmehnil; »vendar bolan tako, da ne bi bilo prav, če bi si tak, kakršen sem, nakopal ženo in otroke.« Premolknil je. »Veste, saj mi je hudo in me je sram, pa si ne morem pomagati, veste, alkoholik sem, alkoholik že v takem stanju, da se bojim, ali sem duševno sploh še normalen.«

»No, strah je morda večji kakor resnica,« sem rekel, da sem kaj rekel.

»Ni ne,« je odkimal, »saj se mi zdi, da že haluciniram. In to je včasih tipična prikazen duševne bolezni, ki se prijema alkoholika.«

»Nikar,« sem ga ustavljal. »Dokler veste, da se vam vse to samo zdi in dokler tako pravilno mislite in presoimate, še ni nič hudega; duša je zdrava, morda le nekoliko zbegana, ker ste preveč sami s svojimi mislimi.«

»To ste lepo povedali,« se mi je kakor olajšan nasmehnil. »Jaz pa vendar vem, da v zakon ne smem, preveč bi grešil, če bi otroke dobil. Saj gotovo veste, da so otroci pijancev ali pijank duševno in telesno pohabljeni, če že ne kar v prvem, pa v katerem naslednjem rodu.«

Te besede je že skoraj izstokal, tako ga je pekla nemila zavest.

Tudi mene je od sočutja res potrla.

»Vsaka bolezen se dá zdraviti, tudi ta, samo volje je treba,« sem zamodroval. »Če veste, da vam pijača škoduje, jo pustite, pa bo spet vse dobro.«

»To ni kar tako,« je odmajeval. »Če bi svojemu organizmu čisto odtegnil strup alkohol, bi najbrž še huje zbolel.«

»Ozdraveli bi, ozdraveli,« sem ugovarjal. »Sicer pa ni treba, da bi sami uravnavali zdravljenje. Zaupajte se dobremu zdravniku in ga slušajte prav do pičice. Čez leto in dan, nemara še prej, se kakor prerodite in brez skrbi poročite.«

Molče se mi je skoraj veselo nasmehnil in se nemara zamislil v jedro svojih besedi.

»Dá do sebe,« sem takisto molče mislil tudi jaz, »duše in vesti še ni zapil; če le ima tudi še kaj volje in moči, se prav gotovo otme.«

V gostilni sva večerjo hitro zmetala vase in šla.

Zunaj sem se hotel posloviti. Kavarna s časniki in revijami me je že klicala, pa me je tovariš preprosil, da sem šel z njim na dom.

»Nocoj sva se tako lepo menila, da bi bil greh, če tega ne bi tudi slavila,« je dejal, ko sem se vdal.

Doma je hotel pripraviti čajnik, pa se je sproti premislil.

»Čaj ali kavo si skuha nazadnje,« se je malo manj ko sramežljivo nasmehnil. »Začniva z vinom, lepo po pameti ga dajva; to ne škodi.«

Nisem hotel sitnariti z nagovori in nauki, nekoliko za malo se mi je pa le zdelo, da se tudi zdaj ne more premagovati.

»Saj ga nimam več dosti,« je dejal, kakor bi se opravičeval, »pa nekam mora, proč metati ga nočem, predobro, prežlahtno je; kakor kruh je tudi dobro vino lep, zdrav dar božji.«

»Kaj ga imate kar doma tudi?« sem se čudil.

»Da. Včasih, veste, se mi ne dá iti v gostilno ali se mi zdi, da sem za gostilniško družčino pretožen, pa v goste povabim samega sebe, družčina so mi spomini; z njimi se včasih menim tja do jutra. Ne veste, kaj človek vse sliši in zve v družčini spominov! No,

če Bog dá, zdaj to vse opustim in se poskusim odstaviti, po malem seveda, kakor ste mi pametno svetovali vi.«

Tako mu sicer nisem svetoval, pa sem molčal, nisem se hotel prerekati.

In že je iz omare vzel precej obilno steklenico, natočil meni in sebi, obredno nazdravil in pobožno srknil le nekaj kapljic, skoraj meže obmiroval za trenutek, dva, jih potlej kakor razgrizel in použil, da so se mu oči kar zasvetile; po licu se mu je na mah razlil neki žar, kaj vem, kakšen, anti žar, čudovit žar slasti, neke pomiritve in zadostitve; zdaj je še podržal kozarec z vinom proti luči in ga na dušek izpil.

Vino res ni bilo slabo, ali zame je bilo premočno; po vseh žilah se mi je vroče razlezlo, najbolj pa v glavo, vsega me je ogrelo in razvnelo, da je, tako se mi je zdelo, kar gorelo iz mene.

Pila sva počasi in se menila; večerja je bila taka, da je nama vino kar lepo teknilo, le precèj močno je bilo.

Tovarišu se ni, vsaj zdelo se mi je tako, še nič poznalo, ko je mene skoraj že podiralo. Bil je le dobre volje, pa ne siten in surov, kakor so po navadi pijanci, kadar jih vinski duhovi okadijo. Ljubeznivo se je smehljaj in me učil pravilnega pitja.

»Vino zmerom pokusite, preden se mu zaupate. Srknite ga samo nekaj kapljic in počakajte, da se vam počasi razlije po jeziku. Tako zanesljivo zveste, ali je kaj vredno in ali se mu smete zaupati; če ni, je bolje, da ga pustite, škoda je želodeca, glave in denarja.«

Da nisem le molčal, sem se tudi jaz spomnil možaka, kako je pil ta.

»Kadar je prišel do takega vina, ki je bilo vredno prijateljstva, se je zanj duševno in telesno pripravil, preden se mu je približal. Duša, je dejal, naj se umiri in očedi vsega hudega in slabega, želodec pa založi s podlago, ki se lepo sklada z vinom.«

»Moder mož je bil,« je pohvalil. »Pijva na njegovo zdravje!«

»Ne moreva, ni ga več, še mladega je vodenica podrla v grob.«

»Umrl? In še mlad, ko je vendar tako lepo znal piti? Za vodenico ti umre, pil je pa le vino. Čudno.«

»Filter se mu je potrl: alkohol mu je uničil jetra in ledvice.«

Novica ga je potrla, kakor bi mu bil tisti možak kaj v rodu.

»Da, umrl,« sem še enkrat potrdil. »Kakor tisti vinski sladokusec v starih časih.«

»Tako?« ga je zanimalo. »Kako pa je bilo to?«

»Neki plemič ali kdo je dosti potoval in si tudi spotoma rad stregel z dobrim vinom,« sem pripovedoval. »Za pol dne je pred njegovo kočijo moral jezdit služabnik, da bi v vsaki krčmi ob cesti pokusil vino

in, če je bilo dobro, s kredo na zunanjo steno krčme zapisal ‚Est‘. Pred tako krčmo je gospod potlej dal vselej ustaviti, da se je po mili volji nalival z dobrim vinom. In tako vso pot. Pa to ni trpelo dolgo, ko že ni mogel nikamor več; vodenica ga je zalila, vodenica ga je kmalu umorila. In njegov služabnik mu je na grob zapisal: ‚Propter nimis est, est, est, dominus meus mortuus est — preveč je bilo poti in vina, vina, vzela gospoda mi večna domovina.«

»Kajpa, mešal je; tega ne bi bil smel,« je po svoje razumel. »Qui nimis probat, nihil probat — kdor preveč pokuša, nič ne pokusi, kdor izbira, za izbirek prime. Tisti človek ni pil, žrl je in se nacejal. Malo več vina, pa dobrega, je priporočljivo le, če človeka glodajo hude skrbi. Hoj, dobro vino jih razpiha kakor sapa obleke. Afflavit Dominus et dissipantur — Gospod pihne in se razkropijo; namesto Gospoda si mislite vino, pa bo za zdaj prav.«

Postajal je prav zgovoren; pravil mi je čudne in nelepe zgodbe iz vinskih družčin. Nekatero so bile take, da me jih je bilo skoraj sram poslušati.

»Prav mislite,« je dejal, ko je opazil, kako mrzko mi je, kar pripoveduje; »gostilniška družčina je že marsikomu bila v pogubo, a slaba taka družčina lahko pohujša in spridi tudi že odraslega človeka, mladega pa prav gotovo vsakega.«

Med takimi pogovori je postalo kasno; čas menda res nikjer tako urno ne mineva kakor za pivsko mizo. Hotel sem oditi, on pa, da ne in ne, eno samo steklenico da še udušiva. Ko sem pa le še tiščal proč, je dejal, da me mora spremiti do doma, če res ne zdržim več. Tega pa jaz nisem dopustil, saj je bil siromak že ves mehak v kolenih, da je komaj stal.

»Starejši sem in po službeni stopnji višji, slušati me morate,« je odločil. »Če ne dovolite, da bi vas spremil, morate spati tu.«

»Kje vendar?« sem se ustrašil.

»Kaj ne vidite postelje?«

»Kam bi pa legli vi?«

»Ne delajte si nepotrebnih skrbi. — No, izluščite se in ležite.«

Kaj sem pa hotel? Mitgefangen, mitgehangen, sem si mislil in storil, kakor mi je bil ukazal. Trdno zaspali nisem mogel. V omotnem dremežu sem z mislimi motovilil sem in tja. Nazadnje sem nekoliko trdneje zadremal, pa sem se kmalu predramil.

Tovariš je še sedel za mizo in odpiral že bog ve katero steklenico.

»Pijem,« je dejal in se ozrl, ker je opazil, da ga debelo gledam; »zdaj pijem še na svoje posebno zdravje.«

»Dani se že.«

»Ne še, ne še. Kje ti je še dan! Pri meni je noč, kar lepo zaspate, lahko noč.«

B. Jakac: Viniške tolkačice. (Pastel.)

PISANO POLJE

SVETO DREVO

VEŠA-KVONEZIN — SIVA SOVA * DR. VALTER BOHINEC

ČRTICA S KANADSKEGA SEVERA

Pred kakimi šeststopenetdesetimi leti je veverica pobrala borov storž, ki ga je bila z dvajsetimi drugimi storži vred vrgla z nekega vršička na tla. Odskakljala je z njim, da ga ponese v svojo shrambo, kjer je ležalo že mnogo drugih zrelih in sočnih storžev. Nabrala jih je bila sredi nekega prelaza v kanadskih Skalnih gorah. Ko je prišla pred shrambo, je nekaj drugega vzbudilo njeno radovednost; spustila je storž, pozabila nanj in nazadnje tudi na shrambo. Ta še ni bila dograjena in pokrita. In tako se je zgodilo, da sta se s storži poigravala veter in dež, jih premetavala in raztresala. Prišla je zima. Storži so jo srečno prebili. Spomladi so se zakoreninili in iz semen je zrastle mnogo majhnih borovih mladik. Med najboljšimi se je sedaj začela borba za obstanek. Vsak poganjek se je trudil za prostor na soncu, skušal prehiteti sosede in silil k svetlobi, od katere je bilo odvisno življenje njih vseh. Tako so v medsebojnem tekmovanju hitro rastle; seveda pa je to tekmovanje bilo za majhne, nežne stvore kaj kruta reč. Nekateri so uspevali počasneje in so se morali za to hudo pokoriti: zrelejši bratje so jih kmalu zasenčili, tako da so hiral, se dušili in odmirali. Po petih letih jih je bilo živih le še sedem ali osem. Ker so stali dovolj daleč vsak-sebi, so doraščali v zdrava mlada drevesa.

Nekega jesenskega dne je prišel mimo jelen. Vohljač za kakim okusnim grizljajem je odjedel enemu izmed drevesc vršček in poganjke; ko se je povrnila pomlad, je našla le še suho debelce. V prihodnji zimi so nekaterim izmed preostalih drevesc odglodali skorjo zajci, tako da so usahnila. Minilo je nadaljnjih pet let. Poletje se je že nagibalo h kraju, ko je pricapljal velik los in porabil eno izmed zdravih drevesc za to, da je ogulil ob njem svoje novo rogovje in ga osvobodil kosmatin. Pri tem je drevo podrl in poleg njega še nekaj drugih drevesc.

Preživela drevesca so po dveh desetletjih dorastla v mlada drevesa, ki so smela upati na zdravo in zrelo starost. Toda spet je prilomastil na prelaz lačen jezevec. Lotil se je stebelc in jih olupil od korenin do vršičkov; po opravljenem delu je odcapljal v drug, izdatnejši okoliš. Sedaj je bilo nepoškodovano le še eno samo drevesce. To pa ni več vzbujalo pozornosti svojih sovražnikov in je v teku stoletij nemoteno zrastle v drevo najplemenitejše enakomernosti, dasi je na svoji postojanki vrh prelaza sililo bolj v širino ko v višino. Pod trajnimi sunki iz nižin prihajajočih jugovzhodnikov so se njegove najvišje veje grčavo krivile in kazale z objemajočo kretnjo proti severu kakor velike, iztegnjene roke.

Drevo je hrabro kljubovalo silovitim viharjem, ki so prihajali iz globoko spodaj ležečih prerij in neprestano bučali okrog njega. Prenašalo je sušo in dež in uničujoče sile vseh drugih pojavov, ki so ga skušali zlomiti ali izkoreniniti. Rastle je kljub vsemu, da, celó uspevalo je, bodisi ker so ga nasprotne sile krepile in še bolj utrjevale, bodisi ker je bilo morda že po naravi nenavadno žilavo. Doseglo je silen obseg.

V dve sto letih so se njegove zvite, grčave veje, ki so bile sedaj same tako močne in čvrste ko majhna drevesa,

»Kam ležete potlej vi?« me je še zmerom malo skrbelo.

»Kdo pravi, da ležem? Naležim se že še v grobu; zdaj živim, pijem.«

»Pa bi vendar legli,« sem silil, ker sem mislil, da si ležišče lahko vsaj za silo pripravi, in ker sem videl, kako hudo je že meglen. »Ali kam, kam?« sem venomer sitnaril.

»Kar na tla ali pa na mizo,« se je smejal. »Eno uho mi bo za zglavje, drugo pa za odejo. In ne bo prvič. Zaspate brez skrbi, piti tako še ne znate.«

Drugo jutro me je prav zavred zbudilo neko hreščanje. Ves buden sedem in vidim tovariša, ki za mizo še obut in oblečen leži na golih stoli, ki si jih je postavil v vrsto, leži lepo stegnjen kakor na postelji in hreščeče smrči.

»Če se obrne na vnanjo stran, se strahovito zvrne po fleh,« mi šine v misli. »Hvala Bogu, da tako trdno spi. Vsak človek ima res angela varuha, pijanec ima pa gotovo vsaj dva.«

Brž vstanem, da bi ga varoval. Pa komaj sem skočil v hlače, je že švignil pokonci in se kakor otrok veselo zasmejal:

»Dobro jutro, beli, beli dan, kdor je kristjan, ni več zaspal!«

(V drugo naprej.)

razrastle v širok oblok. V njegovi senci je marsikatera mimo potujoča žival iskala in tudi našla zaščito pred vročim poletnim soncem in pribežališče pred zimskimi viharji.

Od nekdaj so hodila bitja divjine čez ta dve sto metrov dolgi gorski prelaz. Potovala so po ugodni poti bodisi iz naravnega nagona, bodisi da jih je gnala lakota. Toda sedaj jih je privabljal še drevo in jim je končno celó določalo pot. Ni jih mikala le njegova senca in zavetje, ki jim ga je nudilo; kajti kakor ljudje potujejo tudi živali po natančno določenih potih od ene znamenite točke v pokrajini do druge. Zato drže njihove poti mnogokrat mimo nenavadno velike skale, čez posebno velik bobrov jez ali skozi prav ugodno plitvino v reki. Na takih krajih nastajajo dobro vidne steze. Drevo je bilo poslednje oporišče dolgega in težavnega potovanja po gorovju in hkrati prvi kažipot za potnike, ki so prihajali iz nižin. Zato je postalo nekakšna Meka za vsa bitja, ki so se na svojih večnih romanjih hladila v njegovi senci ali se v mirnem oddihu za kratek čas veselila njegovega prijateljstva, dokler niso zopet nadaljevala poti.

Prelestna trata, ki je drevo obdajala krog in krog, je bila še posebna vaba. Na njeni preprogi si našel cvetlice in jagode, v majhnem bistrem potoku pa so švigale gorske postrvi.

Samotna pot, ki so jo uhodili in v teku časa dodobra izravnali, je vodila vsakogar varno mimo drevesa in ni služila le vsakdanjim bitjem, temveč tudi nekaterim posebno plemenitim živalim. Čestokrat je velik los vodil svojo čredo tod mimo na pašo. Ko je hodil za plemenom, si je leto za letom, brž ko je listje gorskih trepetlik po prvi zmrzali zagorelo v bronu in zlatu, izbral trato ob drevesu, da je pošiljal z nje svoj bobneči bojni klic v daljo. To se je ponavljalo redno, dokler se ni moral neke jeseni umakniti in je prevzel čredo drug vodnik. Drugič je potovalo čez prelaz majhno krdele grdogledih, opreznih volkov. Sivci so nemirno tekali sem in tja, potem pa zopet odšli. Nikdo jih ni videl nikoli več.

Nato je prišel velik severnoameriški medved, grizli, in ostal kraju zvest. Obiskoval ga je redno. Kralj gorá je bil dobrodušen, težak in okoren, toda v jezi nagel in nevaren. V svojem kraljestvu ni trpel nikogar. Če se je vzdignil, se je na njegovih prsih zasvetilo veliko, podkvasto znamenje iz srebrnih dlak kot znamenje njegovega kraljevskega dostojanstva. Od konca nosu do repa je meril meter in osemdeset; višina njegovih ramen je bila meter in dvajset; njegovi kremplji so bili dolgi petnajst centimetrov. Gorjé tistemu, ki je razdražil njegovo grozno silo! Vendar je ubijal le v lakoti; ni iskal prepira, ljubil je mir, pokoj in sonce. Hranil se je s koreninami, jagodami — in postrvmi, ki jih je lovil v potoku. Tam je mnogokrat ribaril. Ko je potolažil lakoto, je ležal pod drevesom, lizal šape, topo počival in morda tudi sanjal.

Da bi si krajšal čas, je rad dolgo zrl v neskončno daljo prerije, ki se je raztezala globoko pod njim in se izgubljala na daljnem obzorju. Tam doli, daleč proč, je sem ter tja zavalovalo temno morje, ki se je širilo čez nižave kakor gibljiva preproga. Ob njenem vnanjem robu so se zdaj pa zdaj dvignili v vrtincih gosti, rumeni prašni oblaki, in iz dalje je bilo slišati tuljenje volkov, ki se je z njim mešalo neko še bolj divje in še bolj vreščavo kričanje in votlo bobnenje. To ritmično besnenje je prisluškovalca čudno dražilo. Tisti temni valovi so namreč bile velike črede bizonov, ki so jim bili za petami prerijski volkovi. Tam so se tudi zbirale skupine bakrenopolnih mož, ki so posamezne,

od glavne črede odtrgane trope bizonov podile v surovo stesane ograje. Tu so živali pobijali z lokom in puščicami. To je bilo v dobi, ko Indijanci še niso imeli konj.

Naš medved je videl in slišal vse te dogodke. Kdo ve, kakšne čudne misli so mu za majhnimi, razumnimi očmi rojile po glavi, kakšno neizpolnjeno brepenenje je pretresalo njegovo silno postavo, ki je tako mirno zrla v daljino, v neodkrito deželo s širnimi razgledi in neznanimi prebivalci! Toda to ni bila njegova domovina in zato ga nikdar ni mikalo, da bi šel tja. Veliko drevo, ki je bilo tako staro kot on, je postalo nekakšen milnik, nekakšno znamenje njegovega življenja. S tovarišijo tega drevesa se je — tako se je zdelo — utešila neka velika želja njegovega samotnega životarjenja. Medved je imel nejasno slutnjo, da je drevo, dasi se ni nikdar premaknilo z mesta, živo in njegov prijatelj. Zato ga je zaznamoval z zobmi. Takrat se je bor v čudnem nemiru stresel v vseh svojih vlaknih. Saj od onih davnih, davnih dni, ko so bili brusili ob njem svoje zobčke zajci, ni bil več zaznamovan, nosil pa je sedaj že letnice štirih stoletij! Drevo je sedaj vedelo, da tudi njegove žile še utripajo. Kadar koli ga je medved zapustil, je čutilo, kako se zemlja ob njegovem vznožju ohlaja in postaja prazna, brž ko pa se je velika žival povrnila, se je vzbudila njegova duša in vztrepetala v vejevju. Medved je zadovoljen ležal ob njegovem vznožju in zopet strmел v ravnine.

Prijateljsko razmerje med drevesom in medvedom je trajalo skoraj pol stoletja. Grizli se je postaral, dosegel je leta, ki so bila izredna za žival njegove vrste. In prišla je pomlad, ko je dalj časa in vse pogosteje počival v sencih. Tako je šlo do poznega poletja. Svoje počivališče je le redkokdaj še zapuščal in to le, da si je poiskal jagodno trato ali mali potok, iz katerega je pil. Ribarjenje je opustil, ker urnih postrvi ni mogel več ujeti.

Listje je polagoma zopet rumenelo, gozdovi so se lesketali v jesenskem žaru. Lahna soparica babjega leta je mehko zabrisala zobčaste, ostre gorske obrise. Nekega dne, malo preden je pričelo odpadati listje, je stari orjak zopet ležal na svojem priljubljenem mestu, prisluškoval enolični pesmi vetra v vejevju in strmел čez skrivnostno prerijo. Zdelo se mu je še bolj oddaljena, še bolj zabrisana kakor sicer. Bil je zelo truden in nenadoma ga je navdal velik mir; predal se je sanjam. Dalja je bledela, se krčila, ginila. Glas drevesa je postajal vse mehkejši, tišji — dokler ni utihnil. Življenje je bilo zapustilo kralja gorá.

Stari bor je sedaj bedel pri mrliču in čakal nadaljnjih sto let. Zgodilo se je, da so vsi njegovi znanci umrli pred njim. Živel je in čakal, da je odšel tudi zadnji njegov prijatelj. Tako je ostal sam na prelazu in mrko stražil vhod v gorovje.

Pozneje sta gnezдила v njegovem vršičju dva velika »bojna orla«, kralj in kraljica ozračja. Krožila sta visoko nad vrhovi, se dvigala više, vse više in plavala kakor brez teže, lesketajoča se v sončni svetlobi. Leto za letom so se pojavljali mladi orličji in gnezdo v visokem vršičju je postalo zelo važno; stara sta imela z njim veliko skrb. Drevo je varovalo orlove mladiče, dokler ni bilo gnezdo po novih sto letih prazno in zapuščeno in je bil starec zopet sam. Toda pozneje so prišli drugi orli in odslej gnezdo ni bilo več neobljudeno.

Drevo se je vedno bolj staralo in njegov obseg se je še povečal. Lepa škrlatnordeča skorja se je debelila in močno vejevje je bilo težje, bolj grčavo in širše kot kdaj. Ob poletnih jutrih in jasnem nebu so rdečkasti žarki vzha-

jajočega sonca sijali na trdo, globoko razorano skorjo in starca po mrzlih gorskih nočeh prijetno grelji. In kadar koli se je jutrnji veter dotaknil njegovih igel, so brnele tiho zahvalo gospodarju življenja, soncu.

Isto so delali v nižini Indijanci. Tudi njim je bilo sonce sveto, saj ne daje le življenja, marveč podeljuje tudi moč, da ga prenašaš. Taja zimski sneg in pod njegovim vplivom brsti trava; vzbuja cvetlice k življenju, da s svojimi barvami razsvetljujejo enoličnost brezdrevesne prerije. Taka je bila vera Črnonožcev, ki so čestokrat strmeli k staremu drevesu, ki je mrko in ponosno stražilo vrata v gorski svet. Niso mogli razumeti, kako je mogel bor doseči tolikšno velikost. Zato ga je imel rod, ki je bival tod v že pridovanem taborišču, za sveto drevo. Nikdo ni vedel, koliko časa je bor že stal tam gori, zato je postal rdečim ljudem podoba njihovega plemena. Bil je znamenje v pokrajini in zato nedotakljiva svetinja kakor vsa taka znamenja v starih indijanskih časih. Pripovedka je pravila, da bodo takrat, ko bo padlo to drevo, prepodili Črnonožce z ravnin v gore; in če se bo moral Indijanec res umakniti prvi, bo bila tudi njegova ura. Častitljivo je bilo to drevo.

Pet sto osemdeset let po onem dnevu, ko je bila verberica spustila storž na tla, je dalo drevo prvokrat zavetje človeku.

Neki mlad Črnonožec je bil tik pred posvečenjem v vojnika. Zaobljubil se je, da se bo postil pet dni in pet noči pod častitljivim drevesom, da očisti svojo dušo vsega slabega in da doživi posebne sanje. Nato se bo vrnil v dolino k svojem in pripovedoval o sanjah, ki jih je imel, modri čarovniki pa jih bodo raztolmačili in razložili. Potem se bo podvrgel predpisani preizkušnji hrabrosti; ko jo bo prebil, bo sprejet med polnopravne vojnike. Ko pa bo opravil težko preizkušnjo in postal vojak, bo stopil pred neko črnooko dekle in jo povprašal, ali bi hotela deliti z njim njegov novi tipi* in slavo, ki jo bo pridobil v borbi z belokožci.

Povzpел se je k svetemu drevesu in se ob njegovem vznožju postil pet dni in pet noči. Grčavi stavec se mu je čudil, kajti vsa bitja, ki so ga bila doslej obiskala, so jedla. Pomiloval je mladeniča, zato ga je ščitil in pesem njegovih vej je bila nežna in mila. Mladi mož je pet dni sedel pod drevesom, se zatopil v globoko premišljevanje in gledal čez ravnino, kjer so stali šotori njegovih rojakov. Njegove ostre oči so odkrile tipi, ki je v njem neko dekle s tesnobo v srcu čakalo na njegovo vrnitev; upal je vsaj, da ga čaka. Med spanjem je njegova glava počivala na medvedovi lobanji, ki je ležala poleg drevesa, gozdne živali pa so pristopale in spečega radovedno ogledovale. Kakšna žival bi to mogla biti? Kaj neki išče v tej višavi? Miške s črnimi bisernimi očesci so pritekale iz svojih lukenj, ovohale tuje bitje in mu šinile čez noge. Leteče verberice so kakor blede prikazni skakljale in letale z veje na vejo. Lisica je hitela mimo; lahek kot pero je njen čopasti rep mahal za njo. Čez trato, ki jo je razsvetljeval mesec, je potovala čreda ameriških severnih jelenov, karibujev, tiho, brez glasu.

Po starem običaju si je poiskal vsak Indijanec žival zaščitnico. Ni je izbral kar na slepo, temveč se je kakor ta mladi mož pripravljaj s postom in premišljevanjem na sanjski privid. Žival, ki jo je zagledal v sanjah, torej z notranjim gledanjem, je postala njegov »totem«, znamenje in pečat njegovega štita. Tudi našemu rdečemu mladeniču se je sanjalo. Toda ni se mu prikazalo nobeno izmed bitij, ki so bila šla mimo njega, medtem ko je spal, temveč medved,

visoko vzravnani, mogočen grizli, ki je s prednjo šapo dajal znamenja. To je bilo dobro znamenje in mladenič je sklenil, da si izbere za totem kralja gorá. Ko je vrh tega našel še dvojce orlovih peres, ki sta bili najbrž iz gnezda na drevesu, je s hvaležnim srcem zasekal s tomahavkom v deblo znamenje, in sicer dolgo in ozko zarezo tik poleg na pol zaceljenih sledov medvedovih zob. Nato je vzel medvedovo lobanjo, dal v njeno votlino nekaj tobaka kot žrtveni dar, skrbno zvezal čeljusti s koreninskimi vlakni in lobanjo obesil na odmrlo vejo. Preden je zapustil drevo, se mu je zahvalil s prijaznimi besedami. Ko je mladi mož obesil lobanjo, se je staro deblo streslo; dozdevalo se mu je, da je njegov stari tovariš zopet blizu. In ko je slišalo prirsčne besede, prvi človeški glas, se je znova streslo. Stavec je spoznal, da je po sto letih čakanja našel novega prijatelja.

Brž ko je bil mladenič sprejet med vojnike, je stopil k šotoru črnookega dekleta. Veselilo jo je, da je preizkušnjo hrabrosti dobro prebil, saj so to dokazovale zevajoče rane na njegovih prsih,* in blagrovala ga je, ker ni prelomil posta. Saj se je bilo že zgodilo, da je ta ali oni vzel s seboj v samoto majhne koščke suhega mesa. Sedaj se dekle njegovemu snubljenju ni moglo več upirati. Dala mu je odgovor, ki si ga je tako zelo želel, a se ga skoraj še ni nadejal, mu segla v roko in, plašno skrivajoč obraz za ruto, obljubila, da bo delila tipi z njim. Potem pa je želela videti kraj, kjer se je postil in ki je bil baže tako lep.

Poslovila se je od staršev, kakor da potuje v daljno deželo. Mlada dvojica je šla na gorski prelaz, da bi preživela na prijazni cvetlični trati in pod varujočo streho starega bora sončne dneve jagodnega meseca. Tam sta postavila iz bivolove kože nov tipi, ki je že toliko časa čakal na ta trenutek. Vzpon na prelazu je bil strm in naporen. Kljub temu pa sta na drogovi, ki so jih vleкли konji, prinesla s seboj marsikaj za svojo udobnost. Konji so bili rdečemu plemenu znani že več pokolenj. Bili so to podivjani potomci konj, ki so jih bili zapustili bledolični osvojevalci na jugu Severne Amerike.

Ko je bil tipi postavljen in so se konji pasli, je mladi vojak prinesel svoji ženi svežo divjačino, nekaj postrvi z rdečimi pikami iz potoka, s trate pa sočne jagode. Utrgal je tudi šopek cvetlic, da je z njimi ozaljšal šotor, in narezal narečje praprotja, da je pripravil mehko ležišče. Nabral je liste divjega češnjaveca, jih nekaj časa sušil ob ognju, da jim je izvalil prijetno vonjavo, nato pa iz njih napravil blazino za mlado ženo. Pred šotorom je zanetil veselo plapolajoč ogenj, si vtaknil v lase obe črno-beli orlovi peresi in oblekel najboljšo obleko. Njegova nevesta jo je bila sešila, izvezla in okrasila z resicami, še davno preden je zastavil ono pomembno vprašanje, ki je, kakor je slutila, nekega dne pač moralo priti. Iz pestro okrašene usnjene mošnje je vzel majhen poslikan boben, sedel k ognju in zapel. Pel je z vso blaženostjo mladostnega upanja o dnevu, ko bo postal indijanski poglavar. Mlada žena ga je poslušala in srce ji je pravilo, da bo nekdanj res velik in ugleden. Ker pa ni bila le ljubeča žena, temveč tudi dobra gospodinja, se je pobrigala za kožo ubitega jelena, pripravila meso, skuhala jagode in spekla ribe. Bila sta zelo srečna.

* Te rane kažejo na obrede pri »sončnem plesu«. Mladeniču, ki se je podvrgel preizkušnji hrabrosti, so potegnili skozi prsne mišice ozke trakove surove živalske kože; bodoči vojak je svojo hrabrost pokazal s tem, da med plesom svojih bolečin ni izdal niti z najmanjšim glasom.

* Indijanski koničasti šotor iz bivolove kože ali platna.

Prijazno in dobrohotno je drevo zrlo na njuno početje. Kakor da jima hoče napraviti preprogo, je zdaj pa zdaj streslo na tla nekaj igel. Navdajala ga je žalost, ker je vedelo, da ju bo kmalu izgubilo kakor vsa bitja, kar jih je bilo doslej poznalo. Njihov zakon je bil drugačen od njegovega. Prešla so, le ono je moralo živeti naprej, brez konca. Zato jih je hotelo osrečevati, dokler je bilo mogoče.

Neke noči se je mlademu vojniku sanjalo. Zunaj pred tipijem je sedel velik medved, ki mu je žarelo na prsih srebrno znamenje. Sanje so bile tako žive, da je vstal in pogledal pred šotor. Zunaj ni bilo nikogar. Tiho je zopet legel in sklenil, da svoji ženi nič ne omeni, da je ne bo strah. Toda zjutraj mu je povedala, da je videla v sanjah mogočnega medveda, ki je imel na prsih usločeno srebrnkasto znamenje. Sedel je v mesečini pred šotorom in dajal s prednjima šapama znamenja. Sedaj je tudi vojniki priznal svoje sanje in sklenil darovati medvedovi duši spravno daritev, kajti medved je bil njegova totemska žival. Položil je ves tobak, kar ga je imel, v medvedovo lobanjo in nato privezal nanjo svoj najlepši vezeni pas iz jelenove kože, da je plapolal v vetru kakor zastava.

Odsihdob je vojniki uporabljal znamenje medveda za svoj okras. Naslikal ga je na ščit in tulec, žena pa mu ga je s pisanimi biseri uvezla v bogato pražnjo obleko. Vsako oblačilo je nosilo to znamenje v rjavi barvi.

Odslej ni bilo leta, da vojniki ne bi bil poromal k temu kraju, da preživi vsaj eno noč pod drevesom. Vsakokrat se mu je v sanjah prikazal medved. Skoraj vedno je vojniki opravil majhno daritev ali pa vsaj pripel na deblo kako znamenje svoje pažnje, da razveseli drevo in medvedovo dušo. To se je dogajalo leto za letom ob času, ko so zorele jagode.

(V drugo naprej.)

OTOKI BISEROV IN NAFTE

ALBIN ZALAZNIK

Dosleden bodi! Pravilo je lepo, toda niti v znanosti se ga ne držimo vselej in povsod. Ne smemo zameriti mornarjem, če so nekaterim predelom morja nadeli protislovne nazive. Bolj čudno pa je, da so zemljepisci ubrali pot za mornarji. Poglejmo na primer v naš Jadran! Točnik je, da bi bilo v njem prostora za dve banovini Hrvatski. To ni malo, zato na vseh zemljevidih po pravici beremo »Jadransko morje«. Toda v celino med Arabijo in Perzijo se zajeda Indijski ocean 900 km globoko in morska vreča, ki tako nastane, zavzema najmanj toliko sveta kakor kraljevina Jugoslavija. Pa nikar ne mislite, da se je zdelo zemljepiscem vredno ta zajetni odcepek samega oceana imenovati morje! Kaj še, to je kratko in malo le Perzijski zaliv. Takih in podobnih primerov je dovolj po svetu, pa se na srečo nihče nad njimi ne razburja.

V Perzijskem zalivu ležita blizu skupaj dva otoka, Awal in Moharrag. Okrog in okrog je razsutih po morju še nekaj drobcev, pa ti ne štejejo dosti. Na zemljepisnih kartah je ves ta arhipelag zaznamovan z imenom Bahreinski (izg. barénski) otoki. Največji med njimi premore kar dve imeni — Awal ali Samak. Dolg je čez 50 km in meri 538 štirijaških kilometrov, kar bi bilo več kot polovica našega Prekmurja. Otok je nizek in dovolj rodovit, saj mu ne primanjkuje studencev. Prijazni nasadi dateljnovih palm preprežajo dobršen del otoka. Prebivalstvo se gnete v kakih dvajsetih

vaseh, a največ jih živi v glavnem mestu Manama. Daleč za tem otokom sledi drugi — Moharrag. Ne meri niti celih 14 štirijaških kilometrov, to bi se reklo za tri Bohinjska jezera površine. Tepe ga obupna suša in zato bi bili redki domačini pač vredni pomilovanja, če bi skušali tolči kruh iz take zemlje. Tudi reja slovitih belih oslov ne donša kaj prida gmotnih koristi. Nu, ljudje na Bahreinskem otočju niso preveč v zadregi. Bog jim je naklonil druge, vse lepše vire dohodkov.

Kako daleč leži Perzijski zaliv od nas! Kaj čuda, če povprečen Evropejec nima pojma, da se skriva v tem odročnem kottičku Arabije pravcata država. Vlada ji Arabec domačin z naslovom »šeh« (šejk). Kajpa se mora šeh zavdati, da mu sega oblast le prav malo preko okvira, v katerem se giblje senca bahreinskih palm. Otočje je namreč pod angleškim varštvom. Letošnje leto poteče 80 let, odkar so se tu izkricali britanski mornarji. Dopovedali so domačemu knezu, da se mu odslej ne bo treba več bati pohlepnosti mogočnejšev od blizu in daleč. V vsem božjem miru bodo mogli njegovi podložniki od jutri dalje pridelovati dateljne, rediti osle ter nabirati školjke in bisere.

Od nekdanj se namreč prebivalci Bahreinskih otokov ukvarjajo z donosnim poslom. Iskanje bisernic na dnu morja in trgovanje z biseri, oboje jim je vedno dajalo lepe zaslužke. Če hočemo verjeti ljudem, ki znajo o tem veljavno soditi, ni nikjer na zemlji tako bogatih bisernih najdišč. Res je, da dobivajo bisere marsikje. Bilo bi dolgočasno naštevati vse obale, kjer cvete ta obrt — ob malajskih in pacifiških otokih, ob severni in vzhodni obali Avstralije, po plitvinah Kalifornije, Venezuele, Ceylona in v Rdečem morju.

Toda od kod so bili biseri, ki so se mogli najbolj po-
našati z barvo in velikostjo? Ribiči z Bahreinskih otokov so jih s težavo lovili po zavratnem morskem dnu svoje domovine. V dobrih letih so trgovci z Bahreinskega otočja izvozili bisero v vrednosti do dveh milijonov funtov šterlingov. En funt je nekoč veljal približno 280 dinarjev. Pod en milijon funtov ni padla vrednost letnega plena sploh nikoli, odkar se je gospodarstva Bahreinskih otokov polastila statistika.

Od maja do septembra, kadar je morska voda najtoplejša, traja doba vnetega iskanja bisero. To je čas, ko se dado plitvine, naseljene z bisernicami, z največjim pridom pleniti. Na dan, ki ga določi šeh, plove brodovje kakih 500 dhowov (jadrnic) iz luke Manama. Ladje se razpršé po širnem vodovju ob obali, vsaka si poišče prikladen kraj. Nad 10.000 od sonca ožganih arabskih potapljavcev se spušča deset do dvanajst metrov globoko do plitvin, kjer so školjke nagnete v gostih kolonijah. Pa ne, niso sami Arabci, ki gredo v morje loviti, tudi črnice vidiš pri tem napornem delu. Potapljavci nimajo nikakršne opreme, goli se spuščajo na dno. Pač — košarico vzame vsak s seboj, saj mora školjke kako spraviti na površino. Tudi vrv si zaveže okoli pasu; drugi konec obdrži v roki tovariš, ki ostane na krovu. Pa še nekaj je zelo važno, brez česar si noben iskalec bisero ne bo upal v valove: med zobe bo stisnil nož, da se ubrani morskih psov, ki jih v onih toplih vodah ni malo.

Kaj slikovita je vrnitev jadrnic ob ščipu. Ko si je posadka po utrudljivem naporu nabrala več ali manj plena, se odloči poveljnik, da obrne ladjo proti luki. Isto storé bližnji dhowi na desni in levi. Z vseh koncev in krajev začno ladje pluti proti Manami. Na tisoče belih jader se bliža tihemu pristanu. Skrivnostno dré jadrnice po srebrni

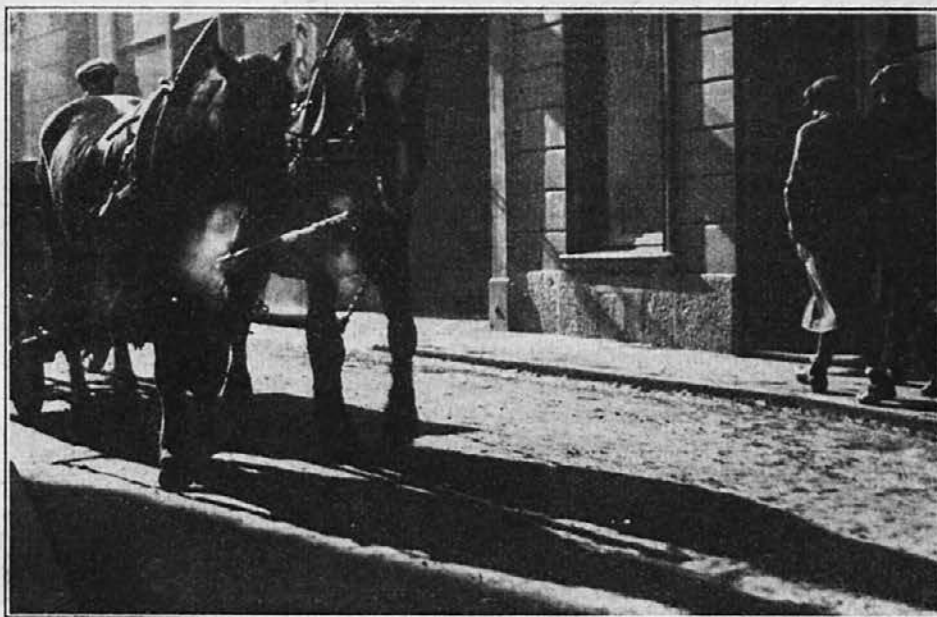
gladini morja. Kakor bi potovali strahovi po mesečini. Iznenada pljuske v vodo tisoč in tisoč vesel, z vsake jadrnice zadoni pesem in v enakomernem taktu nadaljuje nočno brodovje svojo pot v luko. Daleč po morju se razlega petje ribičev, z morja hrumi napev proti svetlim hišam v pristanu, tu se glasovi odbijejo in valové nazaj v tropsko noč.

Mnogi ribiči pa se za dobe lova sploh ne vračajo domov, ampak se naselijo za nekaj mesecev po zapuščenih otočjih, ki so razsuti vzdolž obale.

Kajpa, reči je treba — tako je bilo nekoč, še pred malo leti. Tedaj so biseri na veliko romali na trg v Bombay in potovali v London, nosili so jih v Pariz in New York. Povsod so cenili bisere iz Perzijskega zaliva, bisere z Bahreinov, zakaj kateri drugi so se lesketali v tako krasnih modrikastih, rumenkastih in včasih črnkastih odtenkih? Katere druge školjke na svetu so še dajale zrna tolikega obsega? Mar je biser s premerom 35 mm sploh še zrno? Leta 1929 je potegnil srečen potapljavec na dan školjko, ki je hranila v sebi biser nenavadne velikosti. Tudi barva je bila čudovita, take ni še nikdar premogel noben biser. Koj v Manami je šel dragulj v denar — podjetni ribič je dobil 15.000 funtov.

Toda vsaka stvar le nekaj časa traja. Že malo let kasneje so se gospodarske razmere po svetu tako zasukale, da bogataši niti v novem niti v starem kontinentu niso več hoteli toliko izdati za tuje okraske. To so na Bahreinskem arhipelu bridko občutili. Še bolj so pokvarili kupčijo japonski ribiči, ker so dognali, kako se dajo bisernice umetno gojiti. Baje je japonska metoda tako uspešna, da dajejo njihova lovišča nič manj lepa, pa tudi nič manj zajetna biserna zrna. Tako se je lahko zgodilo, da so bajne cene, rekli bi, kar čez noč padle. Izvoz biserov z Bahreinov je v manj kot enem desetletju zdrknul na pičlo petino redne vrednosti. Taka nagla sprememba po pravici zasluži, da ji pravimo gospodarska katastrofa.

Ali glejte, sreča je bila domačinom mila. Prav v času, ko jim je začelo biserno gospodarstvo iti rakovo pot, je naključje hotelo, da so si navrtali nove vire dohodkov. Lepega dne je na Bahreinskih otokih privrela na dan nafta! Že leta 1930 je ameriška Californian Oil Company poslala na otoke svoje izvedence, da bi stikali za petrolejem. Razna znamenja so dovolj zgovorno pričala, da mora tam nekje v globinah zemeljske skorje tičati zaloga dragega kuriva in goriva. Do 700 metrov globoko so vrtali — pa res, našli so na tako izdatna ležišča, da so si Američani vsi veselili méli roke. Brez obotavljanja so namestili moderne naprave za izkoriščanje vrelcev. Hipoma so zrasle mogočne čistilnice in leta 1933 si je prvi bahreinski petrolej utrl pot na svetovni trg. Šlo ga je v svet 30.000 sodov po 90 kg. V prvih časih so se zanj zanimali Japonci, pokupili so vso proizvodnjo. Kmalu pa ga je začela uvažati tudi Indija. Od leta do leta se je stopnjevala produkcija in leta 1938 je Bahreinsko otočje razposlalo nič manj kot en milijon ton petroleja.

Mrzlo jutro. (Fot. Fr. Krašovec.)

Mnogi domačini so obogateli. Prej so čepeli na pusti zemlji, ki jim je donasala tako malo, da bi bili morali prav za prav shirati. Le darovi morja so jih obvarovali nemile usode. Čez noč se jim je puščava spremenila v zlato jamo. Američani so jim vsako ped zemlje odkupili za bajne denarje. Pesek in kamen sta seveda bila brez cene, ali kar se je skrivalo pod pusto in mrtvo odejo, to je kazalo odtehtati s suhim zlatom. Pa še več. Ameriški in angleški petrolejski magnati niso skoparili. Ko so videli, da delajo lepe kupčije, so jeli domačinom ustanavljati šole in bolnišnice. Nešteto kinov je prišlo v deželo. Zrasli so kakor gobe po dežju. Danes gledajo filme v krajih, kjer se ljudem še pred desetimi leti o takih čarovnijah niti sanjalo ni. Malokdo se zdaj meni za bisere. Domačini služijo denar rajši pri vrelcih nafte in v orjaških rafinerijah. Vsak ve, da ta zaslužek ne šteje med najudobnejše, pa kaj zato — precej varnejše in stalnejše se jim zdi to delo kakor iskanje biserne školjke v slani vodi ob krvoločnih bojih s požrešnimi somi.

Poglavja modernega napredka Bahreinskega arhipela s tem še nismo izčrpali. Leta 1932 so si Angleži tukaj uredili letališče svetovne veljave. Letala, ki vozijo iz Evrope v Južno Azijo, najdejo na Bahreinih idealno oporišče, opremljeno z vsem, kar si moreta želeti pilot in potnik. Kdor koli misli po zraku v Indijo, v Singapore ali v Avstralijo, vsak bo vesel, če si more tu malo oddahniti ter založiti za nadaljnjo pot. Nikakršno naključje ni, da je nastalo letališče ob istem času, ko so odkrili petrolej. Milijon ton nafte na leto gotovo ni malo. Po pravici naglašajo Angleži, da se jim je nedavno k pravemu Sueškemu prekopu pridružil še nov kanal, to je »zračni Sueški prekop«. Letališče so ustanovili ne na glavnem otoku, marveč na manjšem Moharragu, zakaj na njegovih 14 kvadratnih kilometrih primanjkuje v enaki meri rastlinstva kakor peščenih sipin: z malo truda se je dala primerno velika ploskev zravnati za prilet in odlet. Manama ni zaradi tega nič prizadeta. Britanska admiraliteta je namreč sklenila, da izprazni Hanjam ob Ormuških vratih ter preseli vse mornarske urade, arzenale in skladišča v prestolnico, kjer se sonči šeh zadovoljne petrolejske državice.

RITEM IN TAKT V PISAVI

DR. A. TRSTENJAK

O b tem naslovu se bo najbrž marsikdo začudil: kaj vse si pač filozofi izmislijo! Slišal je morda že o ritmu in taktu v glasbi, a v pisavi še nikoli. A vendar smo že v poglavju o samoniklosti pisave nehoté govorili o ritmu pisave, samo da smo se tam namenoma izognili temu vprašanju. Samoniklost pisave smo imenovali poseben izraz notranjega življenjskega bogastva, ki tako rekoč pljuske iz človeka preko peresa na papir. Življenje pa je v svojem jedru vedno ritmično. Ritem je prapojav življenja, kar Ludvik Klages v svojih pisavoslovnih delih dobro poudarja. Saj je prav s pojmom ritma in takta pisava postavljena na trdno znanstveno-dušeslovno izhodišče, ki iz pisavoslovja izključuje vsako skrivnostno čarovniško šušmarstvo.

Ritem in takt nastopata sicer navadno vzporedno, združena drug z drugim se prepletata, vendar sta med seboj v stalni borbi za nadvlado, med njima je skoraj nespravljivo nasprotje. Ritmično nam bije srce, ritmično je tudi naše dihanje; nikoli namreč ne moremo v taktu dihati, utripanje srca v taktu pa bi pomenilo slej ko prej najstrašnejši presledek — kap. Ritmično je valovanje vode in plavanje rib, ritmično se prelivajo hribi v doline in obratno. Tu ni nobenih prestankov, nobenih časovnih ali prostornih zarez, vse to je valovanje, utrip, tok brez takta. Pač pa v taktu nihajo in »tik-takajo« nihala stenskih ur, udarjajo vzvodi strojev; vprav šolski primer za takt je »metronom«. Saj beseda »takt« prihaja od latinskega »tangere« — tolči, udarjati, biti. Udarci sledi za udarcem, ki v vedno enakih presledkih seka ritmično zibanje nihala. Nasprotno pa ritem pomenja res dobesedno »tok« od grške besede »reein« — teči. Vprav vzoren primer harmonične združitve ritma ali življenjskega toka z enakomernimi presledki ali s taktom nam nudijo umetna glasba, pesem z ritmom in rimami in umetni ples, medtem ko je proza, moderna pesem brez rim, neoblikovano ljudsko petje in ples prav tako čist primer prostega ritma brez vsakega takta. Ljudsko petje v velikih množicah ali množični ples po gostilnah in podobnih prostorih, kjer ne gre za umetnost, marveč za uživanje, je kakor motno in leno valovanje veletoka: nenehno zibanje brez presledkov in odmorov.

Že iz dosedanjih primerov je paznemu bralcu dovolj jasno, od kod prihaja razlika med ritmom in taktom. Saj to nam nekako pové že navadno izražanje, ko trdimo o kom, da je n. pr. »brez takta«. S temi besedami hočemo povedati, da se je nekdo predal zgolj naravnim nagonom, da se ne zna obvladati, da gre slepo za svojim nagnjenjem, da se ne pokorava dovolj povelju duha. Klages dobro pravi: ritem je izraz življenja, takt pa izraz duha. Pri živalih imamo goli življenjski ritem brez takta; tam je duša nezavedna, zato slepo sledi povelju življenjskega toka ali ritma. Pri človeku pa je duša obenem zavedna in svobodna, je duhovna. Tu je življenjski ritem vedno več ali manj pod gospodujočim poveljem osebno-duhovne dejavnosti. Dasi ima človek le eno dušo, vendar je ta duša počelo dvojnega življenja: rastnočutnega in duhovnega, to se pravi, da izvršuje nalogo, ki jo ima pri živali duša, in nalogo duha, ki ga pri živalih pogrešamo. V tem smislu torej pravilno rečemo: ritem je izraz duše in njenih življenjskih sil, takt pa je utesnjenje življenjskega utripa po gospodujočem gospodstvu duha. Čim bolj se javlja v človeku samohotno naravno življenje brez duhovnega vpliva, tem močnejše prevladuje ritem. Čim bolj pa se v našem življenju uveljavlja duh s svojo logiko, tem manj izrazit je življenjski ritem.

Vpliv duha na življenjski ritem je lahko dvojen. Duh utegne življenjski ritem oblikovati po svojih zakonih, ga usmerja, prav tako kakor daje regulacija bregov reki določeno smer, ne da bi pri tem zadušila njen naravni ritem ali tok. V tem primeru daje duh življenju res le popolnejšo obliko, poseben takt. Duh pa utegne življenjski tok tudi kar brez posebnih zakonitosti poljubno motiti in ga spravljati iz ravnotežja: nepreračunljivo ga trga in ustavlja, enako nepričakovano pa ga tudi poganja in dviga. Človek s takim življenjem bi bil brez izrazitega življenjskega ritma ali pogonske sile in hkrati brez vsakega takta. Dobro pozoritev nam nudi tu primera s tokom reke. Ako zajezimo — morda za izrabo električne sile — reko ob njenem naravnem slapu, ki pomeni neke vrste naravni ritmični višek njenega toka, je to isto, kar takt v primeri z ritmom. Ako pa naredi mlinar v reki jez na poljubni točki, kjer pač slučajno stoji njegova hiša, potem je to le motnja rečnega toka, ker ne pomeni nobene naravne zareze, pavze ali takta v njenem zagonu. Tudi ritem ali tok življenja sam ne glede na vprašanje takta utegne biti precéj različen. So ljudje, ki so »tihe vode« in »globoko deró«, so zopet drugi, v katerih vse »kipi in polje«, kjer pa se tudi vsak vzpon kaj hitro poleže. Primera z vodnim tokom je tudi tu kaj poučna. Hudourniki imajo na videz najmočnejše valove in vendar je njihova zagonna sila zelo kratkotrajna in plitva. Veletoki pa teko na videz brez močnejšega valovanja, so kakor orjaške sive kače, ki se leno zvijajo po tleh; človek ima na prvi pogled vtis, kakor da v njih ni sile, da bi mogel celó proti njihóvemu toku plavati, in vendar — veletok ima mogočno, človeku nevarno valovno ali ritmično silo v globini, ki je ne vidimo.

Vse to, kar smo do sedaj na splošno rekli o ritmu in taktu v človeškem življenju, se na zanimiv način odraža tudi v pisavi. Saj smo o njej že uvodoma rekli, da pomeni le posebne vrste duševno-telesno kretnjo človeške osebnosti. Zato je naravno, da se bo v tej duševno-telesni kretnji javljala izrazito tudi ritem in takt človekovega osebnega življenja. Kakor hitro smo to ugotovili, smo postavili pisavoznanstvo na dobro prijemljive znanstvene temelje.

Kako se javljata ritem in takt v pisavi?

Ako smo ugotovili, da je ritem življenjski tok, ki valovi gori in doli, ki se nenehoma dviga in pada, ki je v stalni menjavi med plimo in oseko, da bi presledek pri tem nihanju pomenil poseben takt, potem je za pisavo jasno tole: pisava razodeva svoj ritem v nepretrganem zaporednem naraščanju in padanju vrst, besed in črk, dalje v enako zaporednem ponavljanju istih potez in znakov. Pri nekaterih pisavah so posamezne vrste ravne kakor z ravnilom potegnjene premice. Pri drugih so enakomerno valovite. In sicer so pri nekaterih loki dolgi, se počasi dvigajo in padajo, obsegajo po več besed, ponekod celo vrsto, tako da je le-ta ena sama izbočena krivulja; pri drugih pa so valovi kratki, obsegajo kvečjemu po eno besedo, dolge besede imajo celó po dva hriba z vmesno nižino. Tu se takoj vidi različna duševna zgrajenost človeka. Nekateri se v svoji duši enakomerno, navadno le komaj vidno odzovejo zunanjim vplivom in mikom, drugi hitreje in vidno, oboji pa imajo svojo čustveno valovnost skrito v nevarni globini; tretji so v odzivu zelo hitri, vsem pa je skupna neka ritmična zaporednost in nepretrganost v odzivu na vnanje muke, vsem je torej skupna neka umerjenost v razmerju do vnanjega sveta. Prvi so kakor mirno morje, katerega valovna sila je v neznanskih globinah, drugi so kakor reka z dolgimi in

mogočnimi valovi, tretji pa kakor potoček, ki valovi na kratko in bistro; v vseh treh je prava umerjenost ali ritmičnost zagonske sile, a v vsakem na svoj način.

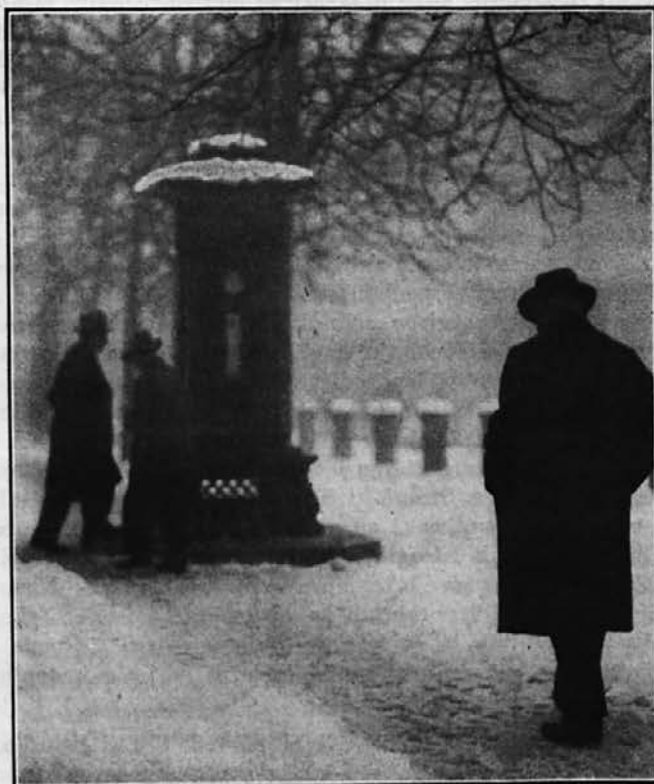
Posebni znak ritmičnosti nam odkrije tudi vprašanje, kako posamezne vrste in črke valovijo. Ritem utegne biti naraščajoč ali padajoč. Nekateri začne s povsem majhnimi potezi, ki pa proti koncu besede vedno bolj naraščajo, in obratno. To večanje ali manjšanje potez moremo opazovati tudi pri posameznih črkah. Nekateri n. pr. pri mali črki »m« stopnjema večajo njene tri loke, drugi jih enako stopnjema manjšajo. Isto velja o celih vrstah: nekatere se stalno dvigajo in potem zopet padajo, druge pa obratno začenjajo s padcem, proti kateremu se bore s stalnim ponovnim dvigom, ki pa vedno vnovič začne lesti navzdol. Prvi se morajo v svojem življenjskem poletu in sili tako rekoč vedno na novo krotiti, da se ne zaleté predaleč, drugi pa se morajo stalno bodriti, da ne opešajo in da jih življenje ne pohodi. Stojimo pred razliko med optimisti in pesimisti.

V navedenih primerih smo podstavljali, da je valovanje pisave enakomerno ali umerjeno, ker le potem moremo govoriti o ritmu. Ta ritem ali umerjenost pa utegne biti zopet različna glede na različno umerjene presledke ali takt. Tako imamo v pisavi št. 1 februarke Mladike klasičen primer ritmične, a hkrati izredno poduhovljene pisave. Črke in vrste so prosto valujoče, obenem pa vzorno pokorne povelju duha, ki jim prepoveduje, da bi se brez presledkov kakor veletok prelivale ena v drugo, in ki niti eni ne dovoljuje, da bi prestopila bregove in hodila svoja pota. Izrazita razčlenjenost črk je izraz duha, ki ritmičnega toka sicer niti ne stre niti ne moti, pač pa ga stalno trga, ritem in takt sta harmonično združena. V pisavi št. 2 prevladuje tudi izrazit ritem in takt, vendar v njej valovi življenje bolj nemoteno in neposredno kot v št. 1. Št. 2 se odlikuje po življenjski neposrednosti in svežosti, črke se prosteje gibljejo, ne pustijo se preveč utesniti po povelju duha. Pri št. 1 je v ospredju takt, ritem v ozadju, pri št. 2 pa je ravno obratno.

Povsem drugačen je primer pisave, ki je neritmična, kjer ritem docela manjka ali kjer je vsaj zelo moten, tako da sploh ne pride do veljave. Neritmične pisave spoznamo kmalu, skoraj na prvi pogled. Pri njih manjka prej orisana zaporednost in enakomernost istih znakov, valovanja in podobnega. Pri takih pisavah gredo navadno vrste ena v drugo, se nepreračunljivo vijejo sem ter tja, črke neenakomerno naraščajo in se manjšajo, nobenega izrazitega toka ni v pisavi, vse je več ali manj šviga švaga. Pisava utegne biti v osnovi sicer ritmična, a ta ritmični tok je morda prepogosto, včasih lahno, včasih grobo, vedno pa nepreračunljivo pretrgan. Tako pisavo je navadno težko prepoznati, ker jo nehote postavljamo v vrsto neritmičnih pisav; z njo ima namreč to skupnost, da je zelo nepregledna in več ali manj neumerjena. Pri takih pisavah gre za ljudi, ki imajo v sebi močno življenjsko silo, a je njihov duh tako odprt in dovzeten za vsak vnanji mik in dražljaj, da so kakor igla magnetnica, ki stalno trepetá, dasi je po svoji naravi neuklonljivo usmerjena proti nebesnemu tečaju. Takšne so navadno pisave umetnikov, zelo odprtih, sangviničnih, a tudi sicer občutljivih ljudi. Primer imamo v št. 3. Ta kaže precejšnje motnje naravno močnega ritma, ki kljub temu diha izza nemirno občutljivih potez posameznih črk in besed. To je pisava človeka, ki sproti reagira na sto in sto pojavov v svetu, za katerega so drugi gluhi in nemi. Ta pisava nam po drugi strani razodeva obenem znake močne oblikovalne sile in veselja nad čutnimi liki. V njej imamo torej opravka z izrazito umetniško naravo.

Razliko med ritmično in neritmično pisavo bi torej mogli imenovati tudi razliko med umerjenostjo in neumerjenostjo pisave in iz nje govorečega človeka. To ni isto, kar razlika med razumskim in čustvenim človekom. Tudi umerjen človek utegne biti zelo čustven; nasprotno pa utegne neumerjen človek biti celó manj čustven ko umerjen. Razlika je le v tem, da je umerjen človek v svojih čustvih zaprt, neumerjen pa odprt, prvi je težko razdražljiv, drugi lahko razburljiv. Prvi je do vnanjih vtisov nekako ravnodušen, drugemu je ta ravnodušnost precéj tuja. Prvi bi ustrezal nekako tipu melanholika, drugi sangviniku.

Sedaj nam je mogoče odgovoriti tudi na izhodno vprašanje: kakšno je razmerje ritma pisave do njene samoniklosti. Na prvi pogled se namreč zdi, da je ritem ali življenjska sila pisave istovetna s samoniklostjo, vendar to ne drži popolnoma. Eno je gotovo: vsaka samonikla pisava je hkrati več ali manj ritmična, saj je pomanjkanje vsakega ritma znak duševne revščine in slabosti. Ako je samonikla pisava brez pravega ritma, je to znamenje, da je duh takega človeka preveč odprt in dovzeten za vnanje vplive, ki ga spravljajo stalno iz ravnotežja. Tu se torej le zdi, da ni nobenega ritma. Res pa je, da morejo te motnje, ako so presegle neki višek, povzročiti prave duševne bolezni, ker odpovedó živci. Možen pa je tudi nasproten primer: ritmična pisava, ki je brez prave samoniklosti. Zakaj? Ker je samoniklost predvsem lastnost duha. Le duh je stvariteljski, le on je resnično izviren, vse drugo v človeku je dano že z ostalim svetom vred. Kakor je le božji Duh pravi Stvarnik in pravir vse samoniklosti, tako je tudi v človeku le duhovna duša ali »duh« tisti, ki se more dvigniti preko golih čutno danih predmetov, njih vtisov in vsebin. Ustvarjen človekov duh prave stvariteljske sile sploh nima, ker s snovjo ali vsebino svojega »ustvarjanja« že računa; to, kar je vsebina življenja in njegovega ritmičnega toka,

Vremenska hišica v nekdanji Zvezdi. (Fot. Fr. Krašovec.)

je v vseh ljudeh precej enako. Kar duh dodaja, je le oblika, so posebni liki, s katerimi že dano vsebino dopolnjujemo. In prav v tej posebni višji oblikovitosti in izvirnosti pisalnih likov smo videli tudi poglobljeni znak samoniklosti pisave. Zato smo jo zadnjič pravilno imenovali »formalni nivo« pisave. Ritmičnost in samoniklost pisave sta torej vendarle dva različna znaka, ki nam razodevata dvojno različno bogastvo naše osebnosti. Oba skupaj šele dasta celotni pojem našega samoniklega duševnega bogastva. Drug z drugim tekmujeta, skladata se le redko, a vendar drug drugega dopolnjujeta. Oba sta temeljne važnosti za presojo pisave, a sta v svojem zadnjem bistvu enako neopredeljena in le s posebnim, po izkušnji izurjenim čutom dojemljiva. Prav iz tega pa tudi najbolj vidimo, kako važno je, da utemeljujemo razlago pisave na dognanih znanstvenih temeljih o razmerju duše do telesa, kjer zavzema vprašanje ritma in takta gotovo prvo mesto.

N O V E K N J I G E

ALEŠ UŠENIČNIK, IZBRANI SPISI IV. ZVEZEK. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1940. Strani 312. — Prepričan sem, da bo četrti zvezek že tako znanih in pohvaljenih Ušeničnikovih Izbranih spisov deležen še prav posebnega odobravanja in toplega sprejema. Avtor v treh velikih poglavjih ponatiskuje razprave o vprašanjih, ki že od nekdaj izredno živo zanimajo človeka. Gotovo bo tudi mladina po malokaterem zvezku Izbranih spisov tako rada segala kot po tem. — V prvem poglavju obravnava Ušeničnik s filozofskega, apologetičnega in zelo sodobnega stališča »misli modernega človeka o svetu in življenju«. Že iz starega poganstva dokazuje, da je človeštvo verovalo v Boga in da ga je ta vera vodila do pravih življenjskih načel. Pripoveduje, kako je francoski ateist Le Dantec kljub vsemu nosil to vero v sebi in kako so tudi vsi drugi, ki so se sicer bahali s svojo nevero, na vsak korak priznavali njen obstoj in njeno potrebo za človeško življenje. Prav tako živo rešuje Ušeničnik probleme o dogmi sploh, o dogmi o Brezmadežni, o Evharistiji, o Kristusu in dr. Posebno pa se življenjska apologetična smer pokaže v drugem poglavju, kjer pridejo na vrsto najbolj znani ugovori proti veri in Cerkvi (od kod zlo, napake v Cerkvi, češčenje relikvij, klerikalizem, redovništvo in dr.), ki jih Ušeničnik rešuje globokoumno in rešitev vselej podpira z dejstvi in izjavami, ravna pa izredno obzirno, zelo objektivno in nepristransko. — Poročila o prizadevanju anglikanske in drugih ločenih cerkva po edinosti in izpovedi velikih konvertitov (Jörgensen, Benson, Ruville, Krogh-Tonning) so kot krasna potrdila prejšnjih razprav. Življenje na vsej črti potrjuje, kar krščanstvo uči. — Tretji del pa je bolj napet in zanimiv kakor apologetično važen. Strani, ki jih je kritično in lepo popisal Ušeničnik o hipnotizmu, o spiritizmu, o stigmatizaciji, o slutnjah, spominih, »drugih vidih« itd., bodo še za dolgo pri nas najboljše razprave o teh vprašanjih, h katerim se bomo radi vračali in jih porabljali za zdravo razlago sicer tako težko prijemljivih in še težje rešljivih vprašanj »iz metapsihologije«. Avtorju smo zanje hvaležni in jih zelo toplo priporočamo v branje in študij. V. F.

ALEŠ UŠENIČNIK, IZBRANI SPISI V. ZVEZEK. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1940. Strani 304. — Značaj petega zvezka Ušeničnikovih Izbranih spisov je dokaj različen od prejšnjega. Medtem ko se četrti zvezek bavi

predvsem z apologetičnimi vprašanji, ki so pri avtorju vedno našla posebno pozornost, nas peti zvezek vodi v poglavja iz socialnega življenja, ki jim je naš največji filozof posvetil dovršen del svojega življenjskega dela. Tudi tu je njegova roka srečna in varna. Večina njegovih razprav je bila pisana za začetek tega stoletja in za takratne razmere med Slovenci, zanimivo pa je, da smo tako malo napredovali, posebno v razmerju med liberalci in klerikalci, da je večina teh njegovih razprav še vedno dosti aktualno berivo. Pod večjim poglavjem »Avtoriteta in svoboda« Ušeničnik kritično razpravlja o toliko zlorabljeni demokraciji in o večnih tendencah vseh kulturnobojnežev glede Cerkve in države, vzgoje mladine, svobode zakona itd. Tudi za danes je tam zbrano gradivo še dobro uporabno, da sploh ne omenjam aktualnosti razprav o vojski in morali. — Vprašanje »naroda in narodnosti« ima tudi svoj pomen, saj avtor pojasnjuje premnogo nejasnosti, ki so še danes med nami in še morda bolj kot prej. — Novejšega datuma je večina razprav »Iz sociologije«, v katerih se Ušeničnik znova dotika vprašanj, ki med katoliškimi sociologi samimi niso bila do konca razčiščena. Mogoče bomo sedaj na te polemike gledali že mirneje, saj je malokje čas prinesel toliko novosti kakor v socialnem vprašanju, s tem pa tudi mnogo vidikov za jasnejšo presojo. V. F.

Stanko Lapuh: ČRNI SVATJE. Natisnila in založila Tiskarna sv. Cirila v Mariboru 1940. Str. 46. — Pisatelj nam v mnogo obetajočem uvodu spregovori o slovenskih spisih iz živalskega življenja. Marsikaj našteje in pozna, ni pa prav, da ne pozna ali pa mogoče le ne prizna dobre Herfortove knjige Živa mavrica, ki nedvomno prekaša Črne svate tako v ilustrativnem kakor tudi v tekstnem delu. Lapuh ima namreč precej koren jezika in nerazgibano domišljijo. Vse, kar ve povedati, zbere v dolgovezna pripovedovanja, namesto da bi vse to pokazal ob dogodkih samih. Tudi primeri, kako živali pojmujejo človeške priprave, niso najboljši (kriva veja = puška in podobno). Knjiga je torej samo poskus in celo slaboten poskus, ki ga kvarijo še številne tiskarske napake pa nepoznanje slovenščine in pravopisa. Janko Moder.

TRIGLAVSKA ROŽA. Pravljična igra s petjem v štirih dejanjih. Po narodnih motivih spisal Mirko Kunčič. Pevske točke uglasbil dr. Anton Dolinar. Založila Jugoslovanska knjigarna 1940. Str. 66. — Kunčič je s svojo preprosto igrico nedvomno obogatil naš mladinski oder. Saj smo tudi pred njim že brali in gledali polno domačih mladinskih iger, a malo jih je, ki bi bile tako močne, žive in res naše, kot je Triglavska roža. Preprosta zgodba o ljubezni med materjo in sinom je spretno prepletena s slovenskim bajeslovjem, da skoraj ne čutimo prehodov iz resničnosti v pravljico in iz pravljice v resničnost. Spretni mladinski pisatelj ima tudi jezik toliko v oblasti, da zna z njim prikazati gorenjsko okolje in da včasih prijetno spominja na Finžgarja in Jalna. Vedro in zdravo zgodbo poživljajo še dobro izbrani vaški posebneži s svojimi domislicami in burkami. Vse to so odlike Kunčičeve igrice, ki nekako prekrijejo in zabrišejo preprosto zasnovano, nezapleteno zgodbo, čisto zunanje dogajanje, neverjetno in nepodprto ravnanje nekaterih oseb, pravljici vložke, ki naj rešujejo nemoteno igro, in podobno. Je pa to kljub vsemu igra, ki bo doživela veliko uprizoritev po naših mladinskih odrih. Janko Moder.

Ivan Čampa: MLIN V GRAPL. Idilična povest. Založba Literarnega kluba v Ljubljani. 1940. Str. 136. — Ivan Čampa, ki zadnji dve leti dozoreva v dobrega pesnika, je s to svojo »idilično povestjo«, kakor jo sam imenuje, izpri-

čal nedvomno nadarjenost tudi za prozo, v kateri se bolj uveljavljajo lirične kot epične prvine. Ogrodje te povesti je preprosta zgodba mlinarja Matica in dekle Tonce; telesno zaznamovana — oba imata eno nogo pohabljenno — nepričakovano doživita čudež ljubezni, se vzameta in zaživita v srečnem zakonu, blagoslovljenem s kopico otrok, ki le za trenutek vznemirijo in zatemnijo njuno tiho, a notranje bogato življenje, le toliko, da je njuna starost še lepša in spokojnejša. »Mlin v grapi« bi mogli imenovati tudi »povest o dveh dobrih ljudeh«. To dobro, svetlo življenje sredi mirne grape Iške, kamor skoraj nikoli ne seže hrup svetá, sredi letnih časov in praznikov — prelepi so zlasti opisi pomladi, zime in velike noči — je naslikano s tako toplo neposrednostjo in umetniško pristnostjo, da se ne moremo odtegniti njegovemu čaru. Za primer, kako pisatelj oživlja in oblikuje svojo snov, naj opozorim na opis Iške (str. 25), na poetično ponazoritev rojstva (str. 48–50) in na bistro opazovanje narave (str. 109 in drugod). Kompozicija povesti je preprosta in pregledna. — Naj omenim še nekaj nedognanosti in slabosti. Pisatelj po nepotrebnem dvakrat omenja, da se je Matic navadil vsak dan umivati (str. 56 in 102). Njegov jezik je na splošno čist, krepak in poln svežine ter se v tem prijetno razlikuje od marsikaterega sodobnega avtorja, kazi ga le nekaj stilističnih nerodnosti in pravopisnih nepravilnosti ali nedoslednosti. N. pr.: ... a posledice so mu ostale in so se ponavljale redno vsako zimo (str. 8). Ali: Sonce (je) z uspešno močjo prigravelo v Matičev hrbet (str. 10). Ali: Matic bi bil sicer prav tako rad ženi storil isto uslugo (str. 80). Ali: Francka, ki je gledala ves ta prizor (str. 128) pa še to in ono. Avtor piše: snežno beli, temno sinji, a tudi (pravilno) temnozelen; kakor kdo drugi (namesto kdo drug); vseeno (v pomenu vendar); piruh, a tudi (pravilno) pirh; vzgled (nam. zgled); noben (nam. nobeden, ker ni pred samostalnikom); z burkljami (nam. z burklami); lopatca (nam. lopatica); nečimernost (nam. nečimrnost); z otroci (nam. z otroki); sapca (nam. sapica). Izpadlo je več ločil, nekaj naglasov je napačnih. Germanizem zarigljati je odveč. — Lično opremljeni knjigi (le osnutek za platnice se mi ne zdi posrečen) so priloženi štirje dobri akvareli akad. slikarja Rika Debenjaka. —k.

Fr. Ignacije Radič: BISKUP MAHNIČ. Naklada »Dobra štampa« z. s. o. j. Slav. Požega 1940. Str. 262. — Mahnič spada med naše najvidnejše osebnosti. Kdor koli se je ukvarjal z našim kulturnim življenjem zadnjih desetletij preteklega stoletja, ni mogel molče mimo njega. Pri tem ga vsak gleda s svojega zorišča in kakor ga nekateri priznavajo za svojega voditelja in vzvišenega vzornika, tako mu drugi odrekajo vsak pomen, celo škodljiv se jim zdi njegov nastop. Zato še danes ni dokončno osvetljen in nam more biti še vedno najboljši kažipot Mahničeva številka Časa iz leta 1921. Tudi Radičeva monografija ne pomenja dokončne rešitve. Res ga zvesto spremlja pri njegovem vsestranskem delu, toda to je spremljanje učenca, ki vidi pri svojem »ocu i vođu« le dobro in lepo. Pisatelj, ki je bil Mahničev sodelavec in osebni spovednik, se ni znal postaviti v kritično razdaljo, da bi izoblikoval živega Mahniča z vrlinami in napakami, sredi snovanja in ustvarjanja, borb, zmag in porazov, vse pa v okviru njegovega časa in dobe. Vse skupaj je ostalo le bolj naštevanje. Mahničevo delovanje med Slovenci obravnava bolj na kratko, največ po Času. Pri-povedovanje skuša podpreti s številnimi citati, pri čemer pa moramo obžalovati, da so vsi slovenski skrajno površni in polni slovničnih napak. Bolje bi bilo, če bi jih prevedel, kakor pa da je dopustil tako slovenščino. Martin Jevnikar.

VZORI IZ MALENKOSTI. Napisal pok. župnik Martin Jurhar (Peter Pavel Laurenti). Knjižnice »Po božjem svetu« 1. zvezek. Izdalo in založilo dobrodelno romarsko izletno društvo Družina božjega sveta v Ljubljani 1940. Str. 71. — Drobna knjižica, a bogata! Misli, premišljevanja, pesniške domislice, preprosto kramljanje: vse to se spleta v vrsto sestavkov, ki naj nas dvigajo k Bogu. Svojevrstni slog ter ponekod čudovito izbrušene misli in izklesani stavki so knjigi v čast, niso pa ji v čast in priporočilo slovnične in tiskarske napake, ki jih je odločno preveč. Ali ni vsaka poljudna založnica še prav posebej dolžna, da daje med ljudi jezikovno res dostojno oskrbljene knjige, s katerimi ne podira tega, kar je s težavo zgradila šola, ampak dograja, spopolnjuje in dovršuje? Janko Moder.

N A Š E S L I K E

K REPRODUKCIJAM JAKČEVIH DEL

Konec novembra minulega leta je Božidar Jakac razstavil v ljubljanskem Jakopičevem paviljonu veliko zbirko svojih del, in sicer oljne slike, paste, več slik v tempera tehniki, zraven pa precej risb in nekaj lesorezov. Razstavljena dela so predstavljala portrete, med katerimi je bila lepa vrsta znanih javnih delavcev, pokazal je pa tudi zbirko pokrajinskih motivov iz ljubljanske okolice, z Gorenjskega, iz Bele krajine, Prekmurja in Hrvaškega Primorja. Tudi nekaj madžarskih pokrajinskih popotnih spominov je bilo razstavljenih.

Od portretov so bile posebno zanimive posamezne oljne podobe (Moj oče, Prešeren, Miran Jarc itd.). Zelo živahne in ostro značilne so bile portretne risbe, med njimi res dovršeni portreti pokojnega Ketteja, Župančiča in še mnogih drugih prvakov našega duhovnega življenja. Nekatere izmed teh objavljamo v reprodukciji, ki pa more le nepopolno posredovati posebni svojski značaj in mik izvirnikov. Med najboljše Jakčeve portrete zadnje dobe pa nedvomno sodi profilna podoba pisatelja F. S. Finžgarja, ki jo je prav pred kratkim narisal za njegovo sedemdesetletnico.

Iz Bele krajine je zbral Jakac lep venec pokrajinskih značilnosti, ki jih pa more samo enobarvna reprodukcija le zelo nepopolno in nezadostno predstaviti. Poglavitni čar teh bežnih vtiskov je pač v njihovi barvitosti. Nežna pastelna tehnika omogoča slikarju, da doseže res izredno ubranost in pravo značilno nastrojenje. Taka je na primer tudi metliška Komenda križarskega reda, ki jo objavljamo kot primer tega Jakčevega izraznega načina. Tudi pastel, ki kaže tolkačice, ko v Vinici tolčejo (tarejo) lan, je prav dobro in živo podan, tako da je celota sveža in razgibana, zraven sta pa pravilno in prepričevalno obdelana luč in barva. — Starinska cerkva sv. Martina v Metliki je izredno slikovit in že prastar stavbinski spomenik, ki baje sega nazaj prav do 12. stoletja. Precèj slabo ohranjeno cerkvico nameravajo temeljito popraviti in spremeniti v krajevni zgodovinski muzej, ki se ustanavlja.

Skoraj poldrug sto samostojnih del je zbral Jakac na tej svoji zadnji razstavi; razen nekaterih prekmurskih in madžarskih motivov so nastala vsa v letu 1940, kar spričo mnogih velikih olj še posebno kaže, kako izredno marljiv je ta plodoviti slikar. In če pripomnimo, da je prav ta razstava pokazala — bolj kakor marsikatera izmed zadnjih njegovih prireditev — mnoge res dovršene podobe, moramo

tem bolj občudovati veliko stvariteljsko silo in kar občudovanja vredno nenavadno vnemo tega prikupnega, neprestano snujočega in ustvarjajočega umetnika. K. Dobida.

Hans Makart: JULIJA CAPULETOVA. Dogodek, ki ga kaže naša slika, naj bo ilustracija petega prizora četrtega dejanja Shakespearovega nesmrtnega dela »Romeo in Julija«, ki ga pravkar igra ljubljansko Narodno gledališče v čudovito popolnem župančičevem prevodu, ki ga je v knjigi izdala Slovenska Matica v Ljubljani. Zato mislimo, da bo že tako prizor večini bralcev razumljiv. Julija Capuletova, mlada, skrivno poročena žena Romea, ki so jo starši prisilili, da mora vzeti za moža grofa Parisa, je na nasvet patra Lorenza v noči pred poroko izpila strup, ki naj jo na videz usmrti in s tem reši pred neljubljenim ženinom. Slika kaže trenutek, ko se Paris, ki je prišel po nevesto, ves skrušen skloni nad Julijino ležišče, ob katerem stojita globoko potrta njen oče in mati. V ozadju za svatbo okrašenega dvorca je videti prihajajoče družice, vse v slavnostnih oblačilih. Zdi se, kakor da slišimo, kako obupana mati govori:

»Nezgodni, mrzki, črni, kleti dan!
Najhujša ura, kar jih videl čas
na svojem je brezkončnem romanju!
Le eno ubogo, ubogo, milo dete,
le eno bitje v radost in tolažbo,
in kruta smrt izmakne ga očem.«

Potrta stari Capulet pa dodaja:

»Prezrt, potlačen, poteptan, ubit! —
Zlosrečni čas, zakaj prišel si zdaj,
da si ubil, ubil nam slavni pir? —
O dete, dete! — Duša mi, ne dete! —
Mrtvo, mrtvo! — Hči smrti je predana,
in z njo vsa moja sreča pokopana!«

Slika je značilen primer Makartove umetnosti, ki je bila, dasi je Makart za svojo dobo in okolje pomenil napredek v smislu čistega slikarstva, vendarle notranje prazna in usmerjena bolj na zunanjo učinkovitost, pri čemer je iskala kar mogoče popolno natančnost nevažnih podrobnosti, s katerimi je sleherna kompozicija hudo preobložena. Makart je bil slikar izrazito čutnega pojmovanja sveta in umetniških dolžnosti. Kot zvest Pilotyjev učenec se je z izredno ljubeznijo ukvarjal z zgodovinskimi kompozicijami, kjer je mogel nakopičiti vse mogoče razkošje kar se da natančno posnetih zgodovinskih oblačil, orožja, pribora in drugih podrobnosti, s katerimi je slike kar zatrpal v škodo čustveni toplini in iskrenosti izraza.

Hans Makart, ki se je kot hišnikov sin rodil leta 1840 v Salzburgu, je na Dunaju, ko se je v začetku druge polovice minulega stoletja pričel razvijati v bogato vlemesto, prestolnico Avstrije, dosegel izredno slavo, splošno priznanje in bogastvo. Obdajal se je z nenavadnim razkošjem in z njim skušal obuditi pravljčni sijaj starih mojstrov. Ko je leta 1884 na Dunaju umrl, je njegova slava tako naglo splahnela, kakor si jo je pridobil, in vse njegovo delo ni zapustilo vidnejših sledov. — Za nas Slovence je zanimivo, da je bil najprej l. 1878 sodelavec v njegovem ateljeju, nato pa njegov učenec na umetnostni akademiji poleg mnogih drugih tudi znani naš slikar Janez Šubic, ki je Makartu pomagal tudi pri risarskih in slikarskih osnutkih za slavnostni sprevod v čast cesarjeve srebrne poroke. K. D.

DOM IN DRUŽINA

K ZVEZDICAM

JOŽA LIKOVIČ

Tretji in četrti mesec v šoli! Mariji so se obzorja nekoliko razmaknila, učenje ni več tako tuje, težavno in nerazumljivo. Sicer so nekatere besede še vedno prikrojene po otročji govorici. Pšenica je »šprenica«, poskočni žrebički so »škrebčki«, stražniki so »mestniki«, ker stojijo vedno na istem mestu. Po Adamu smo podedovali »pokojni« greh... Toda v otrokovem svetu zadobivajo pojavi določeno obliko; zlata jutra se prelivajo v resnobni predpoldan, očarljive podobe se umikajo stvarnemu življenju, deveta dežela, polna sanj in najlepših prilik, se tihoma odmika radovednim otrokovim očem. Še se utrne blesk iz detinskih dni, še zaživijo igračke v kotu na polici. Evica, pekarček v umazanem predpasniku, medvedek, s katerim počenja Sašek svojeglavne šale in prevare. Le postavite se za vrata! Všč! Medvedek je na vaših ramenih, Sašek pa stoji na glavi sredi kuhinje. To so komedije izpod domačega lonca!

Ali v šoli je drugače. Tam je začela Marijina domišljija dreveneti. Počasi se odgrinja pred njo nekaj, kar ni več podobno domačemu kramljanju. Sivi delavnik! Včasih vendar še prinese domov pisano novico, skrito na dnu šolske torbice. Zraven so prsti onečedeni s tinto, neizbrisnim znamenjem začetne učenosti. Pri vsem tem je tri in ena še vedno pet, ker pobiti in zavezani prstanček še ne šteje ter opravlja pri seštevanju mezinček kot peti prst posle in dolžnosti četrtega!

Zadnjič je zopet zadela pravo; ko se je vrnila iz šole vsa zasopla, je odnesla knjige v omaro in se postavila takole:

»Očka! Danes se ne bomo učili. Tudi pisali ne bomo!«
»Zakaj? Ali so šolo zaprli?«

»Kaj še!« se je odrezala mala. »Peresa bodo na karte, pa jih moramo hraniti, da se preveč ne obrabijo.«

Vsi smo se široko zasmejali njeni prebrisanosti, celo Saškov balon, je splaval na peč in počil od smeha.

Prehod v vsakdanje življenje za otroka torej ni boleč, ščepec resnosti, malo smeha, pa se privadi učenju in redu. Saj smo končno v času, polnem najlepših skrivnosti in presenečenj. Meseca grudna začno teči dnevi pričakovanja, pobožnega premišljanja in prijetne zaskrbljenosti. Oblački z belimi lici si prizadevajo najti pravo pot za zimskim soncem, da bi ga zadržali čim dalje blizu sebe. Marija ponavlja lepe pripovedi in berila o zimi in praznikih. Komaj se je odpravil sv. Miklavž z obilnim, bleščečim spremstvom izpred vrat, že so ključavnice zlate in začarane, skrivnostno se preglbljejo v somraku. Okenca so zalita s čarobnim sijem; čudovite, mehke ledene rože poganjajo vse vprek, podobne so cvetkam v pravljici, kjer rožice nimajo korenin in trnja, solze ne pečejo in vsa nesreča počiva daleč za goro... Peč prijetno mrmra. Zvonovi so od večera do večera bolj zmedeni; veliki prehitevajo male, da bi našli čimprej srečno sled k betlehemskemu Detetu. Mesec bedi na obzorju; bele, prijazne zvezdice se razpeljujejo po nebu.

Pri nas doma se tudi blestijo zvezdice, ljubeznive znanilke nečesa lepega in blagega. Zlate, temnomodre, bele in rdeče se svetijo v Marijini knjižici. To so majhne nagrade in priznanja za dober napredek naše Marije, ki jih vsa vesela in smehljaje se verno prinaša domov... Ko je prinesla prvo zvezdico, izrezano iz tankega papirja, je bil opoldne pravi praznik. Ponosno je čakala pri vratih in varno kazala

modro stvarco, ki se je bleščala sredi majčkene dlani. Knjige in zvezki so bili razstavljeni po mizi kot priče dosedanjega prizadevanja in nepozabnega dogodka, ki se mora praznovati.

»Danes sem dobila zvezdico v šoli. Častita učiteljica mi jo je dala, ker sem dobro znala. Spraviti jo moram v posebno knjižico, da se ne zgubi. Za pet zvezdic dobim podobico z Jezuskom in Marijo.«

Zvečer smo še vedno pri zvezdici, ki je nenadoma povzročila toliko zanimanja in skrbi. To ni kar tako! Komaj da se je dotaknemo. Nekaj nenavadnega izžareva iz nje, saj je prvo odlikovanje naše male. Zvezdica! Znamenje, ki ne vara! Končno jo prilepimo na prvo stran knjižice in pripišemo:

Z božjo pomočjo po trnovi poti do zlatih zvezdic!

Marija vsak čas prinese novo zvezdico. Kam bi s toliko zvezdicami! Na vsaki strani knjižice jih je pet; Marija pravi, da jih je brez števila. Dve, tri, cel roj blestečih družic! Prva za pridnost, druga za pazljivost, ta z zelenim očescem za lepo spisano nalogo! Zlata je od častite učiteljice, srebrna od gospodične, ki se pripravlja na učiteljski poklic. Resnično in imenitno! Pridnost je lepa reč. V Marijinih zvezdicah beremo, da pridno napreduje v svoj blagor.

Pri vsem tem pa je še vedno pravi otroček. Ko je nekega večera spet preštevala zvezdice, se je zamislila in vprašala:

»Mamica! Ali delijo v šoli samo zvezdice?«

»Sveda! Toda pomni, zvezdice so le znamenja in dokaz, da si bila pridna. Največ je vreden napredek.«

»Napredek? Kakšen je napredek, ali je deček, ki zaspi šolo?«

»Napredek ni bitje, napredek je bistrenje uma. To boš razumela, ko boš večja učenka. Sedaj še enkrat preštej zvezdice in nato spravi knjižico.«

Po božičnih praznikih je prinesla rdečo zvezdico. Tedaj nam je skrivnostno zaupala, da je videla »pokoro«. Prišla je v cerkev, ki je bila lepo razsvetljena. Orgle so donele, pred oltarjem so stali ljudje v praznjih oblačilih in se držali za roke.

»Očka! Zakaj pa so šli tisti ljudje pred oltar po »pokoro«? Videla sem.«

»Kdo ti je zopet to povedal? Saj »pokora« ni živa stvar.«

»Tam so rekli, da je pred oltarjem »pokora«. Nato so se ljudje obrnili, se na cerkvenem pragu poljubili in odšli.«

»Marija, to je tako,« sem jo poučeval, videč, da otrok nekaj zamenjava. Želel sem, da bi ostala v njeni duši zgolj slika brez kakršne koli sence. »Ko mine advent, gredo ljudje po božičnih praznikih v cerkev k poroki. Za pridne ljudi je ljubi Bog to tako uredil, da jim zasijejo zvezdice ljubezni in sreče. Za nevredne ljudi pa je življenje velika, huda pokora.«

»Da, da, očka! Saj smo se res v šoli učili, da je advent čas pokore,« je hitela zatrjevati. »Samo tega nisem vedela, ali je pokora pred poroko ali po poroki.«

Začuden sem molčal, kajti Marija je četrty mesec v šoli in prinaša zvezdice. S pridnostjo bo poplačala našo skrb in trud, da pride kdaj srečno iz detinstva k zvezdicam, kjer ji bo v božjem imenu vse jasno!

POPRAVLJENA JOPICA

ELIZA SKALICKÝ

Sedaj, ko težko dobimo volno v barvah, kakor si jih želimo, in je še ta za naše razmere navadno predraga, postanimo bolj iznajdljivi in si stare stvari popravimo tako, da jih zopet z veseljem nosimo, ker so drugačne in kakor nove.

Vezenje na temni ali svetli jopici ji da takoj drugo lice. Jopico lahko spremenimo tudi pri vratu, da napravimo nov ovratnik ali pa pentljo za vezanje.

Jopica na naši sliki je iz črne volne v gladkem pletenju. Okoli vezanja je 5 cm širok pleten pas, prišit kakor okvir. Pentlja pri vratu ima isto širino kakor pas in je prišita najprej na notranji strani, nato zavihana in prišita na licu. Na obeh straneh pustimo 15 do 20 cm pentlje za vezanje. Spredaj je odprtina na zadrgo.

Vezenje je izdelano z barvno volno, ki jo dobimo v majhnih predencih. Barve so medle in imajo mnogo odtenkov, ki pa jih na sliki ne vidimo. Vezenje je preprosto; rožice in listi so delani z dolgimi vbodi, in sicer brez posebne risbe.

Vzorec je pripraven tudi za vezenje temne volnene obleke ali za belo poletno obleko.

Vzorec je narisano tudi na poli, zakaj na belo obleko ga moramo narisati, da moremo delati tudi s tanjšo prejico. Na volneno jopico vzorca ne moremo narisati, lahko ga pa prerišemo na svilen papir in napravimo s tanko svilo obrise, ali vsaj nekaj vbodov za pripomoček, da presledki med eno in drugo rožico ne bodo preveliki ali premajhni.

Barve za vezenje so označene na naši poli v tej številki.

DOBRA KUHARICA

JEDILNIK ZA MAREC

1. SOBOTA. — Kosilo: čista goveja juha s praženim rižem; goveje meso; mlečni krompirjev piré; jabolčna omaka s hrenom. — Večerja: zabeljeni mesni žlikrofi (iz ostankov mesa); krompirjeva solata z zeleno.

2. NEDELJA. — Kosilo: kostna juha z zdrobom in ohrovtovimi glavicami; španska pečenka; pražena kaša; motovilec s krompirjem; vojna torta. — Večerja: mrzla pečenka s fižolovo solato; čaj iz jabolčnih olupkov.
3. PONEDELJEK. — Kosilo: ocvrti grah v goveji juhi; goveje meso; krompir z ocvirki; kislá repa; kuhane suhe hruške. — Večerja: polpete; solata iz krompirja in korenja.
4. TOREK. — Kosilo: kašnata juha z zelenjavo; bržola s čebulo; opresna repa s krompirjem. — Večerja: krompir s kašo; lipov čaj.
5. SREDA. — Kosilo: telečja obara z ajdovimi žganci; krompirjev mesni narastek s kislim zeljem; pečena jabolka. — Večerja: pečena kaša z jabolki; kava.
6. ČETRTEK. — Kosilo: fižolova juha z rezanci; ocvirkovka iz koruzne moke; topla jabolčna čežana. — Večerja: krompirjevi zrezki s solato; ocvirkovka.
7. PETEK. — Kosilo: jabolčna juha z opečenim kruhom; navadno kuhana in zabeljena polenovka s kislim zeljem; slavonski ocvirkov štrukelj; črna kava iz ječmena. — Večerja: pečen krompir s surovim maslom; špinača z volovskim očesom.
8. SOBOTA. — Kosilo: vranični cmoki v goveji juhi; goveje meso; leča v kisli omaki z makaroni; kuhane češplje. — Večerja: mesna solata (iz ostankov mesa) s fižolom in redkvijo; jajčna potica.
9. NEDELJA. — Kosilo: zimska juha; nadevana telečja prsa; bolgarska solata in pražen krompir; sadna potica. — Večerja: mrzla pašteta iz svinjske glave, obložena z zeleno solato, kislimi kumaricami in peso; čaj iz jagodovega perja.
10. PONEDELJEK. — Kosilo: krompirjeva piré-juha; dušeno svinjsko meso s praženo kašo ali makaroni; suhe fige v sladki solati. — Večerja: krompirjevi cmoki z ocvirki; zeljnata solata s slanino.
11. TOREK. — Kosilo: krušne rezine v goveji juhi; goveje meso; zabeljen por s peteršiljevim krompirjem; ocvirkovi praškovci. — Večerja: vrvični narastek s sekanico (iz ostankov mesa); repna cima v solati.
12. SREDA. — Kosilo: usukančeva juha s karfijolo; kisló zelje s prekajenim svinjskim mesom; opečen krompir v kosih; jabolčna krema. — Večerja: makaroni s svinjskim mesom (iz ostankov); kisló zelje.
13. ČETRTEK. — Kosilo: ječmenčkova juha (v kateri si kuhala prejšnji dan svinjsko meso); ocvrti možgani; pražen krompir s solato. — Večerja: ajdovi krompirjevi žganci z ocvirki; šipkov čaj.
14. PETEK. — Kosilo: krompirjeva juha z mlekom; polenta iz koruznega zdroba z nastrganim sirom; topla paradižnikova omaka; dušena jabolka s smetano. — Večerja: ajdov usukanec; čaj z mlekom.
15. SOBOTA. — Kosilo: goveja juha z zdrobovimi vložki; goveje meso; prikuha iz karfijolnega listja; krompirjeva potica; mešan sadni kompot. — Večerja: goveje meso (ostanki) v paradižnikovi omaki; krompirjevi cmoki.
16. NEDELJA. — Kosilo: gobova juha (suhe gobe) z opečenim kruhom; svinjske zarezнице z rdečim zeljem; pražen krompir; trijet. — Večerja: mrzle zarezнице od opoldne; poljubna solata.
17. PONEDELJEK. — Kosilo: zelenjavna juha; sesekljan goveji zrezek z mlekom; majaronov krompir; slaniki. — Večerja: kaša s paradižniki; lipov čaj.
18. TOREK. — Kosilo: riž v svinjski juhi; svinjska rebra s kislim zeljem; krompir v oblicah; sadje. — Večerja: jajčni zvitek s šunko; čaj iz robidovega listja.
19. SREDA. — Kosilo: zlate rezine v goveji juhi; goveje meso v hrenovi omaki; krušni cmoki; pomarančna torta. — Večerja: podmet iz ostankov mesa; polenta.
20. ČETRTEK. — Kosilo: špinačna juha s krušnimi rezinami; opresno zelje s krompirjem, klobaso in kašo; kuhano sadje. — Večerja: jajčni podmet z ocvirki; srbska solata.
21. PETEK. — Kosilo: navadna žabja juha; zabeljen fižol s kislim zeljem; smetanov štrukelj z mlečno kremo. — Večerja: krompirjevi koruzni žganci s kislim zeljem ali mlekom.
22. SOBOTA. — Kosilo: vltiti rezanci v goveji juhi; goveje meso v topli drobnjakovi omaki; krompirjev Kneipov piré; ocvirkove paličice. — Večerja: mesna omleta; fižolova pretlačena solata.
23. NEDELJA. — Kosilo: goveja juha (ki si jo skuhala že prejšnji dan) s špinačnim ponvičnikom; svinjska pečenka s smetano; široki rezanci; motovilec s krompirjem; pomaranče. — Večerja: mrzla pečenka; mrzla fižolova solata; kava ali čaj.
24. PONEDELJEK. — Kosilo: vranična juha (peteršiljeva); ocvrta telečja jetra; zapečen krompir v kosih s kislo repo. — Večerja: krompirjev piré s pljučno sekanico; čaj iz jabolčnih olupkov.
25. TOREK. — Telečja ragú-juha; dunajski zrezki; pražen krompir s solato; rožičeva potica; kuhane suhe češplje. — Večerja: v mehko kuhana jajca; kava ali čaj s potico.
26. SREDA. — Kosilo: goveja juha z močnatimi vložki; goveje meso; ocvrt krompir; fižolova mrzla omaka z drobnjakom; pomarančni kompot. — Večerja: ječmenčkov guljaž (ki si ga skuhala dopoldne); čaj.
27. ČETRTEK. — Kosilo: čebulna juha s krompirjem; ajdovi žganci s kislim zeljem; jabolčni narastek iz koruznega ali enotnega kruha. — Večerja: navadni usukanec z mlekom.
28. PETEK. — Kosilo: vegetarijanska peteršiljeva juha; v olju pražena polenovka s kislim zeljem; kuhani sirovi štruklji. — Večerja: špinačni štruklji (iz ostankov vlečenega testa); čaj.
29. SOBOTA. — Kosilo: goveja juha z rezanci; goveje meso; pražen krompir; gorčična omaka. — Večerja: krompirjev narastek s črnimi koreninami v solati.
30. NEDELJA. — Kosilo: goveja juha (od prejšnjega dne) z ajdovimi žganci; svež goveji jezik; pražen krompir s kuhanim hrenom; zdravilni šarkelj. — Večerja: goveji jezik (od opoldne) s kislim hrenom; kava s šarkljem.
31. PONEDELJEK. — Kosilo: pljučna juha z vrvicami; v mleku pražena bržola; krompirjev piré; solata. — Večerja: pljučni žlikrofi; solata. M.R.

ZABAVA IN ŠALA

EPIGRAMI

IVAN ČAMPA

POET IN ŠOLNIK

Če bi postal poet svetovno znan
in vstvaril bi kedaj nesmrtna dela,
kjer bi najlepše mesto ti imela,
bi se kak šolnik spomnil neki dan,

učen traktat o meni bi izdal
in z mojimi dokazoval bi spisi,
da v meni pesnika zbudila nisi
in da le sam sem te v nebo vkoval.

Nikdar sicer ne bo zgodilo se tako,
a že ob misli sami, glej, mi je hudo,
ker bi tako krivični ti bili.

Ti Laura, Julija in Beatrice
si mi in v meni vse po tebi kliče,
s teboj sem vse, brez tebe sploh me ni.

ANEKDOTE IN SMEŠNICE

PONOS

Znani raziskovalec severnega tečaja Nordenskjöld nekoč ni hotel sprejeti severne zvezde, ki mu jo je poklonil v znamenje spoštovanja in za izredne zasluge švedski kralj Oskar II.

Nekaj mesecev za tem pa je on sam izročil vladarju kožo severnega medveda, ki jo je prinesel s svoje odprave.

»Hvala vam,« je rekel Oskar II. »Jasno je, da bom vaš dar prav rad sprejel, ker nisem tako ponosen kot vi!«

PRETEGNIL SE BO

Grof D'Haussonville je nekoč povabil pisatelja Paula Bourgeta za nekaj časa v svoj grad. O Bourgetu je znano, da ni nikoli zgodaj vstajal. Prvi dan ga je gostitelj okrog enajstih dopoldne pričakoval za skupni zajtrk, a Bourget ni kazal nobenega znaka življenja. Ker grof ni hotel več čakati, je šel v Bourgetovo spalnico in ga pozdravil z besedami:

»Ne bodite hudi, ker vas motim.«

»Počemu neki,« je odgovoril Bourget, »saj nisem več spal. Mogoče malo sanjal. Ali natančneje povedano, premišljeval. Tako sem namreč navajen; zjutraj zbiram misli, urejam načrte, s katerimi sem zaposlen, skratka, delam.«

Naslednjega dne Bourgeta niti opoldne še ni bilo za mizo. Grof je šel spet v njegovo spalnico in ga prebudil, rekoč:

»Dragi prijatelj, saj se boste pretegnili!«

KAM MERI

Znani impresionist Degas si je ogledoval neko podobo Bonnatovega učenca. Naslikan je bil neki lokostrelec.

»Dobro meri, kajne, gospod Degas?« se je zanimal Bonnat.

»Da, videti je, da bi rad nagrado zadel.«

PRAVI UMETNIK

Knez Conti je bil tolikšen prijatelj slikarstva, da se je celo sam povzpел do precejšnje spretnosti v slikanju.

Nekoč je pokazal slavnemu slikarju Poussinu neko podobo, ki jo je sam dovršil, in ga prosil za sodbo.

»Knez,« je rekel Poussin, »nič drugega vam ni treba za umetnika kot malo revščine. Kajti pravi umetnik more živeti le takrat, kadar umira od lakote.«

NI VEČ PODOBEN

Priznani angleški dvorni slikar Kneller, ki je portretiral vse pomembnejše osebnosti svojega časa, je nekoč dobil naročilo, naj naslika sina vojvode yorškega. Ko je bil portret dovršen, je nekoč sam vojvoda yorški obiskal slikarja v njegovi delavnici. Z njim je bilo tudi nekaj vojvodovih prijateljev. Vojvoda je preiskal vso delavnico, pa ni našel portreta svojega sina, zato je vprašal slikarja:

»Kje pa je portret mojega sina?«

To je seveda Knellerja hudo podžgalo, zato se ni mogel premagati, da ne bi rekel svojem prijatelju:

»O ti moj Bog, še svoj živ dan nisem naslikal bolj podobnega portreta, kot je portret vojvodovega sina. Samo malo duha sem položil v njegove dolgočasne poteze, pa ga že niti njegov oče niti njegovi prijatelji ne spoznajo.«

SLIKARSKI KRIŽI

Slavni angleški slikar Thomas Gainsborough je nekoč slikal gledališkega igralca Garricka. Podoba pa ni in ni hotela biti podobna.

»To je vendar od sile!« se je razhudil mojster. »Vsak obraz znate v igrah posneti, sami pa sploh nimate nobenega obraza!«

KAJ BO POTE

Angleški slikar Whistler je nekega dne pregledoval risbe, ki so jih dovršili njegovi učenci. Pri ogledovanju pokrajine, ki jo je naslikala neka učenka, se ni mogel vzdržati in je ogorčeno spregovoril:

»Kaj ste vendar tu narisali?«

»Slikam, kar vidim,« je odgovorila mlada dama domišljavo.

»Presneto se boste čudili, kadar boste spregledali in videli še to, kar ste narisali!« je suho odgovoril Whistler.

TUDI NARAVA SE BO PRIVADILA

Nekega dne je neka gospa rekla Whistlerju:

»Danes zjutraj sem se sprehajala ob Temzi. Zrak je bil tako čist, da sem se nehote spomnila vaših pokrajin.«

»Da, da,« je resno odgovoril Whistler, »počasi se bo tudi narava privadila na mojo umetnost in jo poskusila posnemati.«

KMEČKA MODROST

Korenova Micka hoče na vsak način v mesto. Rada bi služila pri gospodi in se naučila gosposkih navad. Mati in posebno oče ji prigovarjata, naj rajši ostane doma, toda Micke ne moreta prepričati. Končno res odide z doma.

Po štirih tednih pa se vsa potrta in skrušena vrne. Na vsiljiva vprašanja samo na kratko odgovarja:

»Nikjer me ne morejo porabiti.«

»Da, da,« se oglasi oče, »saj sem ti že prej povedal, da iz svinjskega korita ne moreš izrezljati violine! Doma bodi, pa je!«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

SPREHOD PO JUGOSLAVIJI

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 22 pik.)

1. * * * * *
2. * * * *
3. * * * * *
4. * * * * *
5. * * * * *
6. * * * * *
7. * * * * *
8. * * * * *
9. * * * * *
10. * * * * *
11. * * * * *

Besede pomenijo: 1, 4, 7, 8 in 11 kraji v Sloveniji, 2 mesto v moravski banovini, 3, 9 mesti v banovini Hrvatski, 5 mesto v vrbaski banovini, 6 prestolnica, 10 mesto v zetski banovini.

POSETNICA

(Hostar, Vrhnik. — 18 pik.)

G. ATILA MOZARJEV

DOB

VSEBINA FEBRUARSKE ŠTEVILKE

(Janko Moder, Dol. — 23 pik.)

Hram nad klancem
Batko Škultety
Anekdote in smešnice — Časnikar
Sanje
Nove knjige
Hlevski Janez
Zabava in šala — Redkobesednost
Nočna jopica
Lovska
Devica Orleanska
Rojstna hiša dr. Antona Korošca
Devica Orleanska v ječi
Uganke in mreže — kdo jih razveže

PREGOVOR

(E. Kleč, Kranj. — 12 pik.)

P	E	R	M	I	A	S	Z	E	V	G	R	A
J	E	E	T	D	E	I	V	H	A	K	G	I

BESEDNICA

(Branimir, Ljubljana. — 15 pik.)

Arhiv, Tunjice, irt, oreh, Davča, Dioniz, ura, št. Jakob, erinije, ropar, akt, Češnjice, Ulcinj, Nin, Sava, Edvard, netresk, Erna, kes, Azov.

Vsebinska januarske številke. Jemlji iz avtorjev zaporedne črke. — Berite Mladiko!

Konjiček. Kar ste storili kateremu izmed teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili. (Mt 25, 40.)

Zvezda. Vstavi abecedo v rombo. Začni spodaj v levem roglju. — Dolgost življenja našega je kratka.

Dr. P(rešeren).

Odbiralnica. Jemlji vsako drugo črko v skupini. — Čas je veter, ki pleve razpihava in le zrno pušča. Levstik.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Ljubljana, Tyrševa cesta 53/III. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi rokopise na isti naslov.

ŠTEVILNICA

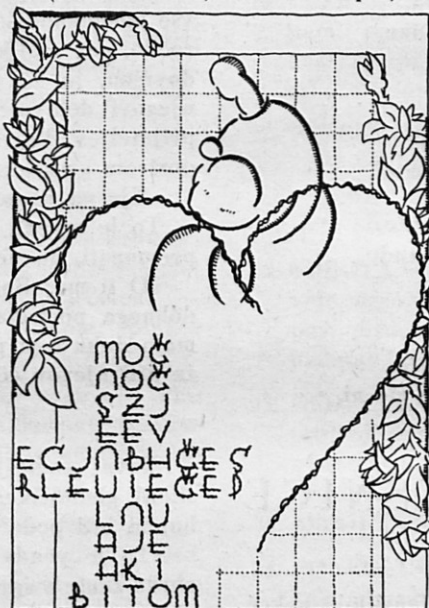
(Nartnik Marija, Rožni dol. — 13 pik.)

11 9 12 9 15 + 14 15 14 6 4 5 + 3 14
13 15 15 7 + 12 2 16 + 8 14 1 10 7

Ključ: 16 1 5 13 — gospodarsko poslopje, 10 2 12 — narav, 8 7 11 — vaba, 3 14 6 — kača, 15 9 4 — nebesa.

MATI

(Castor & Pollux, Maribor. — 14 pik.)

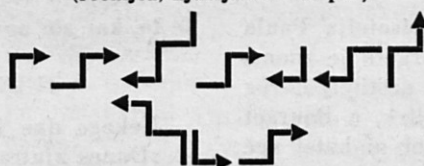
PODOBNICA

(B. K., Ljubljana. — 17 pik.)

0 16. VIII. 0 100 R

PUŠČICE

(Prokijon, Ljubljana. — 20 pik.)

REŠITEV UGANK V FEBRUARSKI ŠTEVILKI

Zimska. Jemlješ iz vsakega oglja po eno črko. — Nesrečna zima mrazi me in dolgo proč ne spravi se, ovbe!

Kažipot. Na Polzevo.

Vremenski pregovor. Čmrlj, zgib, stan, Dev. — Sveti Matija led razbija, če ga ni, ga naredi.

Imena. Prva črka imena pove vrsto, zadnja pa črko v tisti vrsti abecednega kvadrata. — Vse ni za vse!

Črkovnica. Začni spodaj v desnem kotu, nato levi kot zgoraj, potem levi spodaj in nato desni zgoraj. —

UGANKA

(Tek, Ljubljana. — 16 pik.)

Kratko moje je ime, v kuhinji sem dobro znan. Če dodaš mi črki dve, med trgovci spoštovan. Črko k temu še dodaj, zakrament ti svet pove; z njim nikdar se ne igraj. In še spredaj črko daj, da dobiš življenja kraj. Nič ne jemlješ, vse daješ, preden v večni pokoj greš. A zaradi dobrote tvoje malokdo ti hvalo poje.

PLOŠČA

(S. O., Sele. — 19 pik.)

SEZNAM KNJIG

(V. L., Litija. — 11 pik.)

S. Skvarča: Pesmi	11 din	—
Marica Bartolova: Slike in povesti	17 „	24 din
Marija Kmetova: Helena	12 „	—
Ljudmila Poljančeva: Pot k domu	16 „	—
Ivanka Klemenčičeva: Črtice	12 „	—
Fany Hausmann: Popotnik	8 „	20 „
M. Elizabeta: Pesmi	12 „	—
L. Pesjakova: O ptiču krivokljunu	12 „	19 „
M. Sternadova: Mariji	2 „	—
Josipina Turnograjska: Zvesta do smrti	20 „	32 „
Matilda Tomšičeva: Angel	14 „	20 „
Ivana Leben: Mariji čast in slava	15 „	21 „
Anica Križmanova: Materi	4 „	19 „

Kjer ljubezen vlada, ni treba mnogo postav.

Na pragu. Sestavi dva abecedna kvadrata; prvega v obliki spirale (začenši z a v sredini), drugega po navadnem vrstnem redu. Jemlji črke iz naše polzevke, jih išči v abecedni polzevki in piši tiste črke, ki so v navadnem abecednem kvadratu na tistem mestu. — Bridkost je prag do večnega veselja. (Ivan Cankar.)

Podobnica. Nov gospod, nova prava.

Uganke. Ur, Ub, ud, uš, um, uk, up.